

Karađorđevo: politički mit ili dogovor?

IVO LUČIĆ

Udruga Sv. Jurja, Zagreb, Republika Hrvatska

Autor u ovome radu piše o pregovorima, koji su tijekom 1991. godine, a i kasnije vođeni između hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana i srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića. Analizira razloge vođenja ovih razgovora, političke okolnosti u kojima su vođeni, te brojne manipulacije i konstrukcije nastale u vrijeme i nakon tih pregovora, od kojih je najraširenija, ali i vrlo upitna ona o «podjeli Bosne». Autor nastoji odgovoriti iz kojih razloga i u kojim krugovima je nastala tvrdnja o «podjeli Bosne». Autor ne objašnjava politiku Franje Tuđmana i Republike Hrvatske prema Bosni i Hercegovini, već daje prilog jednom takvom istraživanju.

Ključne riječi: Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, pregovori u Karađorđevu 1991., Bosna i Hercegovina

Na znanstvenom simpoziju «Tuđmanizam i detuđmanizacija», održanom 7. prosinca 2002. u Zagrebu, u povodu treće obljetnice smrti prvog hrvatskog predsjednika dr. Franje Tuđmana, pored ostalih, izlagao je i dr. Zdravko Tomac, potpredsjednik Sabora Republike Hrvatske i potpredsjednik Socijaldemokratske partije Hrvatske. Komentirajući svoje neslaganje oko politike predsjednika Tuđmana prema Bosni i Hercegovini (BiH) dr. Tomac je rekao da se s Tuđmanom razišao i zbog njegove politike prema BiH, dodavši da će vrijeme pokazati tko je bio u pravu. A pokaže li se kako je Tuđman bio u pravu, javno ću mu se ispričati.¹ Koliko je problem Tuđmanove politike prema BiH i danas osjetljiv te koliko neki krugovi odbijaju sve što ne ide u «već poznato i prihvaćeno», vidjelo se po interpretacijama i reakcijama koje su uslijedile. Sutradan je veći dio hrvatskih medija objavio kako je Tomac rekao da je Tuđman imao pravo u vezi s BiH, a ne on. Bilo je to krajnje neprofesionalno izvješćivanje, koje su prihvatili i nastavili

¹ Autor teksta bio je na tom simpoziju i slušao izlaganje dr. Tomca, a svoj tekst je dr. Tomac prije početka simpozija umnožio i podijelio sudionicima simpozija i nazočnim novinarima. Naknadno je Tomčev govor u cijelosti objavljen: Zdravko TOMAC, «Moji pogledi na sudbinske odluke koje je donosio dr. Franjo Tuđman u razdoblju od 1989. do 1992. godine», *Časopis za suvremenu povijest*, 34, br. 3., Zagreb 2002., 873-898.

neki bosanskohercegovački mediji i političari, pa su, kao i oni u Hrvatskoj², tražili Tomčevu odgovornost i smjenu. Sarajevsko *Oslobođenje* je 9. prosinca 2002. naslovom: *Historijske podvale Zdravka Tomca*, optužilo Tomca za miješanje u unutarnje stvari BiH.³ Bosanskohercegovački političari, uglavnom oni bošnjački, također su oštro reagirali, držeći Tomčeve izjave grubim uplitanjem u unutarnju politiku BiH, zbog čega je upućen službeni protest Ministarstvu vanjskih poslova Republike Hrvatske.⁴ Unatoč Tomčevim brojnim demantiranjima i pojašnjavanjima, pa i putem otvorenog pisma, nametnut je dojam kako se Zdravko Tomac zalaže za podjelu BiH a neki hrvatski političari i neke nevladine udruge u Hrvatskoj te službena bosanskohercegovačka vlast toj se podjeli odlučno suprotstavljaju.⁵ Postavlja se pitanje nije li, i u slučaju sastanka predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana i srbijanskog predsjednika Slobodana Miloševića u Karađorđevu, došlo do krivih interpretacija, koje su u dijelu javnosti prihvaćene kao istinite te funkcioniraju kao politički mit, odnosno kako to kaže Raoul Girardet kao «izmaštana nadogradnja, iskrivljeno ili neobjektivno, nepouzdan, sporno objašnjenje stvarnosti.»⁶

Činjenice

Dana 25. ožujka 1991. sastali su se u Karađorđevu hrvatski predsjednik Franjo Tuđman i srbijanski predsjednik Slobodan Milošević.⁷ Isti je dan *TANJUG* objavio vijest, koju sutradan 26. ožujka 1991. na naslovnoj stranici prenosi i sarajevsko *Oslobođenje*. Vijest u cijelosti glasi:

«Pred predstojeći susret šestorice predsjednika republika koji će se održati ove nedjelje, danas su se u graničnom području dvije republike sastali predsjednici republika Srbije i Hrvatske Slobodan Milošević i dr. Franjo Tuđman. U višerasovnom razgovoru koji se kako je saopšteno, odnosio na ključna pitanja političke i ekonomske krize i budućih

² Pojedine nestranačke udruge u Hrvatskoj poput Centra za razvoj demokracije i GONG-a, kao i neki političari, npr. predsjednica HNS-a Vesna Pusić i Damir Kajin iz IDS-a, zatražili su smjenu Zdravka Tomca sa svih državnih funkcija. «Tomca maknuti sa svih državnih funkcija», *Večernji list*, Zagreb-BiH izdanje, 10. 12. 2002., 8., Zdravko TOMAC, «Otvoreno pismo Vesni Pusić potaknuto njezinim zahtjevom da ga se smjeni s čela Odbora za vanjsku politiku», *Jutarnji list*, Zagreb, 14. 1. 2003., 12.

³ Isto, 5 i «Historijske podvale Zdravka Tomca», *Oslobođenje*, Sarajevo, 9. 12. 2002., 1, 4-5.

⁴ «Bh. nota Hrvatskoj», *Oslobođenje*, 11. 12. 2002., 3.

⁵ «Lijepo mi flaster zbog izjava o BiH», *Večernji list*, Zagreb, 11. 12. 2002., 5., «Hrvatska-BiH Otvoreno pismo potpredsjednika Sabora upućeno hrvatskoj javnosti», *Jutarnji list*, Zagreb, 12. 12. 2002., 8.

⁶ RAOUL GIRARDET, *Politički mitovi i mitologije*, XX vek, Beograd 2000., 13.

⁷ Anđelko MIJATOVIĆ, *Pregled političkog i državnog rada dr. Franje Tuđmana 1989-1999.*, Zaklada hrvatskog državnog zavjeta, Zagreb 2000., 36. Provjeravajući naknadno datum sastanka, autoru je potvrđeno da je sastanak održan 25. 3. 1991. Predsjednik Tuđman je otišao iz Zagreba u 13 sati i 15 minuta, a vratio se u 20 sati i 15 minuta.

odnosa u Jugoslaviji, razmatrana su glavna pitanja sadržine predstojećeg sastanka predsjednika republika. Uprkos poznatim razlikama u fundamentalnim pitanjima koja se tiču interesa republika Srbije i Hrvatske, odnosno srpskoga i hrvatskog naroda, a uzimajući u obzir da su odnosi između Srbije i Hrvatske, odnosno srpskog i hrvatskog naroda, od ključne važnosti za sveukupnost odnosa, pa i rješavanje državno – političke krize, razgovor je vođen u nastojanju da se eliminišu opcije koje ugrožavaju interese bilo srpskog, bilo hrvatskog naroda u cjelini i da se traže trajna rješenja, uz puno uvažavanje istorijskih interesa naroda; da se utvrdi vrijeme za rješavanje postojećih jugoslovenskih problema, najduže do dva mjeseca, što će biti zajednički predloženo na predstojećem susretu predsjednika republika; kao i da se, u uslovima produblivanja ekonomske krize, razmotre rješenja i predlozi, poput predloga Privredne komore Jugoslavije, o promjenama u radu i sastavu Saveznog izvršnog vijeća u prelaznom periodu, u interesu zaštite zemlje od ekonomskog kolapsa.»⁸

Isti dan, 26. ožujka 1991. u izjavi za *Associated Press (AP)*, tadašnji potpredsjednik Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), Stipe Mesić komentirao je taj sastanak, rekavši, da će jugoslavenski republički lideri postići dogovor o budućnosti zemlje najkasnije do 15. svibnja. 1991. *Oslobođenje*, koje prenosi Mesićevu izjavu piše: «Mesić je potvrdio da se, poslije «tajnog sastanka» predsjednika Srbije i Hrvatske, Slobodana Miloševića i Franje Tuđmana, premijer Ante Marković nalazi pod pritiskom».⁹ Zanimljivo je da *Oslobođenje* naziva sastanak tajnim, mada je *TANJUG* informaciju objavio isti dan, odmah nakon sastanka, a *Oslobođenje* je preuzelo tu informaciju i objavilo je već sutradan, dok je Stjepan Mesić o sastanku, dan nakon što je održan, govorio američkim novinarima.¹⁰

U intervjuu talijanskom listu *Corriere della Sera* 15. prosinca 1997. na novinarovo pitanje kakav je bio karakter njegovih razgovora s Miloševićem, počevši od sastanka u Karadorđevu pa do danas, dr. Franjo Tuđman odgovara:

«Spominjete moj sastanak s Miloševićem u Karadorđevu, a ne spominjete sastanak u isto vrijeme, nakon Karadorđeva, moj sastanak, ne samo s Miloševićem, nego i s Izetbegovićem-trojni sastanak u Splitu. S mog stanovišta, išao sam za tim da se izbjegne krvavi sukob u Bosni i Hercegovini, da se nađe rješenje koje bi izbavilo ne samo narode, a hrvatski narod je najmalobrojniji u Bosni i Hercegovini, pa je, prema

⁸ «Sastali se Milošević i Tuđman», *Oslobođenje*, 26. 3. 1991., 1.

⁹ «Intervju Stipe Mesića Asošijeted presu: Marković odlazi», *Oslobođenje*, 28. 3. 1991., 1.

¹⁰ Informaciju o ovome sastanku je objavio *Glas* od 27. 3. 1991., vidjeti: Dragan RADIŠIĆ, *Hronologija događaja na prostoru prethodne Jugoslavije 1990-1995.*, *Glas srpski*, Banja Luka 2002., 76., Vijest je objavio i *TANJUG*, vidjeti: *Kronologija rata*, HIC, Zagreb 1998., 44.

tome, bio najugroženiji, i od Srba i od Muslimana. Prema tome, tražio sam, predlagao sam im takva rješenja koja bi bila prihvatljiva za sva tri naroda. Kažete da odnosi između Miloševića i mene nisu bili prekinuti. Osim što smo od g. 1991. do 1995. vodili rat na život i smrt.»¹¹

Na ponovljeno pitanje, Tuđman eksplicite odgovara: «Nikada nije bilo nikakvog sporazuma između mene i Miloševića, nikakve podjele Bosne.»¹²

Na suđenju pred Haškim tribunalom 2. studenog 2002. odgovarajući na iznesene tvrdnje predsjednika Republike Hrvatske Stipe Mesića, koji se pojavio na suđenju optuženom Slobodanu Miloševiću u ulozi svjedoka, i ustvrdio da su se Milošević i Tuđman dogovorili o podjeli BiH, Milošević je pored ostaloga rekao:

«Kao što znate, ja nikakvu podjelu Bosne nikad nisam nudio, niti je to bila naša politika. Ako vjerujete da jesam, onda mi ukažite barem na jedan jedini detalj iz koga biste to mogli vidjeti.»¹³

Mesić je odgovorio Miloševiću kako je on, srbijanski predsjednik stajao iza politike velike Srbije i zagovarao granicu Virovitica-Karlovac-Karlobag. Ta optužba bila je u koliziji s onom o podjeli BiH, jer ako se Milošević zalaga za tu granicu, onda je unutar nje bila cijela BiH i dobar dio Hrvatske.

Borisav Jović, bivši predsjednik Predsjedništva SFRJ, jedan od bližih Miloševićevih suradnika iz navedenog razdoblja (ožujak 1991.), a kasnije njegov žestoki kritičar, u svojim knjigama *Poslednji dani SFRJ* i *Knjiga o Miloševiću*, nigdje ne spominje Miloševićeve eventualne planove ili akcije oko podjele BiH, ni Franju Tuđmana u tom kontekstu.¹⁴ Jović u odgovoru novinaru na pitanje o upućenosti o dogovoru Miloševića i Tuđmana, naprotiv kaže:

«Ne vjerujem u bilo kakav dogovor Tuđmana i Miloševića, to prije što je naš stav bio da podjela Bosne i Hercegovine ne može proći bez krvavog rata. A nama takav rat nije odgovarao.»¹⁵

Hrvoje Šarinić, nekadašnji predstojnik Ureda predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana, u svojoj knjizi *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem 1993-1995* (98), objavljuje fotografije koje je snimio u Karadorđevu, ali u knjizi ne kaže ništa o sadržaju sastanka. Zanimljivo je i to da Šarinić, u svojoj knjizi, kao datum sastanka predsjednika Tuđmana

¹¹ Franjo TUĐMAN, *Hrvatska riječ svijetu*, Hrvatska sveučilišna naklada i Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 1999., 506-507.

¹² Isto.

¹³ «Milošević je Tuđmanu predložio granice Banovine Hrvatske», *Vjesnik*, Zagreb, 3. 11. 2002., 9.

¹⁴ Borisav JOVIĆ, *Poslednji dani SFRJ*, Politika, Beograd 1995., Borisav JOVIĆ, *Knjiga o Miloševiću*, IKP Nikola Pašić, Beograd 2001.

¹⁵ «Dr Borisav Jović pred vratima Haga», *Globus*, Zagreb, 26. 10. 2001., 41-43.

i Miloševića netočno navodi 26. ožujka 1991., dan kasnije nego što se on stvarno dogodio.¹⁶

Okolnosti sastanka u Karađorđevu

Sastanak predsjednika Hrvatske i Srbije, Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića u Karađorđevu, bio je jedan u nizu sastanaka predsjednika bivših jugoslavenskih republika održanih dok je Jugoslavija još postojala, a kojima je svrha bila definiranje odnosno redefiniranje unutarnjih odnosa u zemlji koja je sa svojim vanjskim granicama još uvijek bila dio međunarodnog pravnog i političkog poretka. Sastanak je održan dva mjeseca nakon što je na TV prikazan tajno snimljen film Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu odbranu o Martinu Špegelju, i nakon što je hrvatski predsjednik Tuđman pisao pismo američkom predsjedniku Bushu, u kojem ga upozorava na opasnost od «katastrofe» u Jugoslaviji, koju pripremaju JNA i «marksistički komunist» Slobodan Milošević.¹⁷ U ožujku, neposredno pred sastanak u Jugoslaviji se pisalo i raspravljalo o «Tuđmanu na veleizdajničkom procesu», radi pisanja pisma Bushu.¹⁸ Sastanak u Karađorđevu je održan neposredno nakon sukoba hrvatske policije sa srpskim pobunjenicima u Pakracu, samo desetak dana nakon što su predsjednik Predsjedništva SFRJ Borisav Jović i vojni vrh, na «zajedničkoj sjednici Predsjedništva SFRJ u svojstvu Vrhovne komande sa Štabom Vrhovne komande oružanih snaga», održanoj od 12. do 16. ožujka 1991. pokušali suspendirati legalne vlasti i uvesti izvanredno stanje na području cijele SFRJ. Taj sastanak Vrhovne komande oružanih snaga SFRJ završio je podnošenjem ostavki Jovića, Bućina i Kostića, a Slobodan Milošević je izjavio da više ne priznaje odluke Predsjedništva SFRJ.¹⁹

Neposredno pred održavanje navedene sjednice Vrhovne komande oružanih snaga, koja je trebala rezultirati preuzimanjem vlasti od strane JNA, vojska je izradila *Plan za obaranje vlasti u Sloveniji i Hrvatskoj i za izlaz iz krize*. U tom planu pored ostaloga stoji:

«...2.) U Hrvatskoj institucionalno i politički jačati Srpsku krajinu i podržavati njeno otcepljenje od Hrvatske (ne javno nego faktički).
3.) Organizovati masovne mitinge u Hrvatskoj protiv HDZ, Bosnu i Hercegovinu dići na noge 'za Jugoslaviju', a u Makedoniji ići na koncept Mitinga za rušenje probugarskog rukovodstva. Ići na masovne mitinge podrške u Srbiji i Crnoj Gori. Zabraniti okupljanje na Kosovu...»²⁰

¹⁶ Hrvoje ŠARINIĆ, *Svi moji tajni pregovori sa Slobodanom Miloševićem: između rata i diplomacije, 1993-1995 (1998)*, Globus international, Zagreb 1999., vidjeti natpise ispod fotografija nakon str. 176.

¹⁷ «Pismo predsjednika Tuđmana predsjedniku Bushu», *Globus*, Zagreb, 7. 3. 1991., 5.

¹⁸ «Tuđman na veleizdajničkom procesu», *Globus*, Zagreb, 7. 3. 1991., 6-7.

¹⁹ B. JOVIĆ, 1995., 286-306.

²⁰ Isto, 277.

Samo tri dana nakon sastanka u Karadorđevu, 28. ožujka 1991., održan je i sastanak šestorice lidera jugoslavenskih republika u Splitu. Na tom su sastanku uz Tuđmana i Miloševića bili nazočni i Alija Izetbegović, Kiro Gligorov, Milan Kučan i Momir Bulatović. Dva dana nakon sastanka u Splitu, 31. ožujka 1991. došlo je do sukoba srpskih i hrvatskih snaga na Plitvicama.²¹ Konačno, sastanak u Karadorđevu je održan samo mjesec dana nakon što je predsjednik Predsjedništva BiH Alija Izetbegović dana 23. veljače 1991. izjavio da Jugoslavije uglavnom više nema, a da je ostala tro-stupanjska federacija. Ovaj državno-pravni oblik Izetbegović je opisao tako što će Hrvatska i Slovenija biti potpuno samostalne, čvrsto jezgro nove države činit će Srbija i Crna Gora, a BiH i Makedonija bi bili negdje između. BiH bi ipak bila puno više vezana za Srbiju, nego za Hrvatsku, što je izazvalo oštre reakcije u BiH i optužbe protiv Izetbegovića da je izdao BiH i prepustio je Miloševiću.²²

Razlozi sastanka u Karadorđevu

Zašto je uopće održan taj sastanak? Je li Tuđmanu taj sastanak odgovarao jer je s njim izbijao iz ruku vrhu JNA argumente za uvođenje izvanrednog stanja u zemlji? Argument za uvođenje tih mjera bila je navodna ugroženost srpskog naroda u Republici Hrvatskoj. Je li sastanak hrvatskog i srbijanskog predsjednika umanjivao je osjećaj ugroženosti, odnosno mogućnosti manipulacije tim osjećajem ili pojmom? S druge strane je li i Milošević imao razloga za takav sastanak, jer je njime pokazivao brigu za Srbe izvan Srbije, otupljivao oštrice kritike i otpora srbijanske javnosti, a time i smanjivao snagu oporbenih snaga u Srbiji, koji su ga predvođeni, tada karizmatičnim Vukom Draškovićem, zamalo srušili s vlasti, neposredno pred sastanak u Karadorđevu? Plan koji je vrh JNA izradio kako bi srušili vodstva Hrvatske, Slovenije, BiH i Makedonije nije bio u potpunosti provediv. U Hrvatskoj nije bilo moguće u tadašnjim prilikama organizirati masovne mitinge protiv HDZ-a, ali je bilo moguće organizirati medijsku kampanju. Tome se po svemu sudeći i pristupilo. Ove akcije JNA je vodila preko Uprave bezbednosti Saveznog sekretarijata za narodnu obranu (UB SSNO). U te svrhe, pri komandi Ratnog vazduhoplovstva i protuvazdušne odbrane (RV i PVO) formirana je operativna skupina *Opera*, radi propagandno-subverzivnog djelovanja, a njezinu jezgru, pored operativaca armijske protuobavještajne službe (kolokvijalno KOS), činili su neki ljudi iz stručnih službi Centralnog

²¹ *Kronologija rata: agresija na Hrvatsku i BiH (1989-1998.)*, 44-46.

²² U zagrebačkom *Danasu*, novinar Senad Avdić konstatira: «Izetbegović je s druge strane, do sada imao gotovo nepodijeljenu podršku Hrvatske demokratske zajednice (otprilike kao što su Hrvati iz Bosne i Hercegovine stajali iza Nijaza Durakovića sve do 14. kongresa SKJ i pokazivanja vrata), ali je sasvim izvjesno da nakon posljednjih događanja tu stvari neće ostati na dosadašnjem mjestu.» «Pehlivan na tankom kanafu», *Danas*, Zagreb, 26. 2. 1991., 14-15; Detaljniju analizu navedenog događaja napisao je Manojlo Tomić, vidjeti: «Don Kihot od Bosne», *Nedjelja*, Sarajevo, 3. 3. 1991., 8-9. O tome piše i Miljenko JERGOVIĆ, «Muslimani su izabrali samoubojstvo», *Nedjeljna Dalmacija*, Split, 19. 5. 1993., 10-11.

Komiteta Saveza komunista Hrvatske (CK SKH).²³ Koristili su širok dijapazon mjera i radnji, kako bi diskreditirali i onemogućili u radu novoizabranu vlast u Hrvatskoj i drugim republikama, prije svega u BiH.²⁴ Novoizabrane vlasti u zapadnim jugoslavenskim republikama tretirane su od jugoslavenskih i srbijanskih vojnih, ali i političkih struktura unutarnjim neprijateljem, te su ove metode, naravno uz mnoge druge, prema njima bile korištene. Jesu li razgovori između republičkih čelnika, a posebno između Tuđmana i Miloševića, kao najmoćnijih lidera u tadašnjoj Jugoslaviji, odgovali vojnom vrhu i najvećem dijelu savezne administracije? U javnosti su ovi pregovori prihvaćani s olakšanjem i nadom kako će se kriza ipak riješiti mirnim putem.²⁵

Predsjednici Tuđman i Milošević sastali su se ponovo i to 15. travnja 1991. u Tikvešu (Baranja).²⁶ U priopćenju iz ureda predsjednika Republike Hrvatske se kaže:

«U ponedjeljak je u graničnom području dviju republika vođen razgovor između Predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana i Predsjednika Republike Srbije Slobodana Miloševića. Razmatrana su pitanja jugoslavenske državno-političke krize, kao i problemi u odnosima između dvije republike. Razmijenjena su gledišta o rezultatima rada zajedničke grupe stručnjaka koju su formirali predsjednici dr. Franjo Tuđman i Slobodan Milošević u cilju pronalaženja rješenja za otvorena pitanja u hrvatsko-srpskim odnosima i odnosima dviju republika. U procesu mirnog i demokratskog razrješenja jugoslavenske državno-pravne krize, koji uključuje i provedbu referenduma, dva su se

²³ Marko LOPUŠINA, *Ubij bližnjega svoga*, Revija 92., Beograd, 1996., 393-409., O ovoj temi piše opširnije *Slobodna Bosna* (Sarajevo), u feljtonu od broja 261 do 264., gdje je objavljeno svjedočenje pukovnika Mustafe Čondića, bivšeg djelatnika kontraobavještajne grupe (KOG) UB SSNO. Čondić je kasnije iznio svoje svjedočenje i pred međunarodnim tribunalom u Haagu. Vidjeti i članak: «Agenti KOS-a rade u najvažnijim hrvatskim institucijama», *Fokus*, Zagreb, 3. 1. 2003., 18-20.

²⁴ Jedna od lekcija, koja se učila u *Obaveštajno bezbednosnom školskom centru*, Saveznog sekretarijata za narodnu obranu SFRJ, zvala se *Dezinformacija u operativnom radu organa bezbednosti OS SFRJ*. Božimir NIKOLIĆ, «Dezinformacija u operativnom radu organa bezbednosti OS SFRJ», Savezni sekretarijat za narodnu odbranu OBŠC, Narodna odbrana - strogo poverljivo, 1989.

²⁵ To raspoloženje može ilustrirati članak iz *Nedjeljne Dalmacije*, objavljen 31. ožujka 1991. samo dan nakon sastanka šestorice republičkih lidera u Splitu: «Kako je potrebno samo malo, samo mali gest dobre volje, samo jedan normalni ljudski kontakt da bi psihoza straha, rata i katastrofe bila u tili čas zamijenjena atmosferom punom nade, olakšanja i optimizma. Upravo tako djeluje pomalo neočekivani i pomalo misteriozni sastanak lidera dviju najvećih i najmoćnijih jugoslavenskih republika, Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića. Iako se ništa ne zna ni o sadržaju ni o rezultatima razgovora, već se stvaraju zaokružene i definitivne ocjene i prognoze...Radikali i sa srpske i sa hrvatske strane neće biti zadovoljni nikakvim dogovorima koji bi po njima značili popuštanje».

²⁶ A. MIJATOVIĆ, n. dj., 38.

Predsjednika složila u ocijeni da se u tome mora osigurati poštivanje interesa hrvatskog i srpskog naroda u cjelini i izbjegavanje svakog oblika upotrebe sile. Dva su predsjednika suglasna da se nastave međusobni razgovori, kao i razgovori na razini zajedničkih ekspertnih grupa, a pokrenuli su i inicijativu za razgovore između delegacije Sabora Republike Hrvatske i Narodne skupštine Republike Srbije.»²⁷

Isti dan kada su predsjednici Tuđman i Milošević razgovarali u Tikvešu, 15. travnja 1991. predsjednik Saveznog izvršnog vijeća Ante Marković boravio je u Londonu, gdje je od britanskog premijera Johna Majora i britanske vlade dobio punu podršku za svoja nastojanja očuvanja jedinstvene Jugoslavije.²⁸ Njihov zahtjev s ranijeg sastanka u Karađorđevu, o razmatranju rješenja i prijedloga o promjenama u radu i sastavu Saveznog izvršnog vijeća ugrozio je poziciju savezne vlade i Ante Markovića, ali i interese moćnih zemalja, kao što je Velika Britanija.

U Splitu je 12. lipnja 1991. održan i trojni sastanak između predsjednika Tuđmana, Izetbegovića i Miloševića, gdje se razgovaralo o rješenju jugoslavenske krize, a naročito situacije u Bosni i Hercegovini. Nakon sastanka Izetbegović je odbio kalkulacije da se razgovaralo o podjeli BiH, rekavši kako se s njim na tu temu ne može razgovarati, a demantirao je i priče o navodnom dogovoru o kantonizaciji.²⁹ Sarajevski tjednik *Bosanski pogledi*, čiji je osnivač i izdavač bio Adil Zulfikarpašić, objavljuje na naslovnoj stranici, dan nakon trojnog sastanka u Splitu sljedeći naslov: *Tuđman, Milošević, Izetbegović, Trojni pakt za podjelu Bosne i Hercegovine*.³⁰ Splitski trojni sastanak pao je u sjenu sastanka u Karađorđevu.

Tumačenja sastanka u Karađorđevu

Jedna od prvih špekulacija u medijima o sadržaju sastanka u Karađorđevu objavljena je u sarajevskom tjedniku *Nedjelja*, samo šest dana nakon sastanka, u broju od 31. ožujka 1991. *Nedjelja* se poziva na pisanje beogradske *Borbe*, i prenosi kako su se negdje na srbijansko-hrvatskoj granici, odnosno u Karađorđevu, sastali Tuđman i Milošević, što po njima potvrđuje da je Jugoslavija zapravo talac srpsko-hrvatskih odnosa.³¹ Prema nepotpisanom autoru članka, cilj ovoga sastanka je rušenje jugoslavenskog premijera Ante Markovića, a razlozi za to su sljedeći:

«Radi se o tome da Tuđman i Milošević personificiraju politiku koja pripada vremenu devetnaestog vijeka, politiku nacionalnih programa i prevaziđenih nacionalnih država, a Marković personificira modernu,

²⁷ «Razgovori se nastavljaju», *Vjesnik*, 16. 4. 1991., 1.

²⁸ «Bezrezervna podrška Jugoslaviji», *Oslobođenje*, 16. 4. 1991., 1.

²⁹ *Kronologija rata*, 1998., 67.

³⁰ «Tuđman, Milošević, Izetbegović, Trojni pakt za podjelu Bosne i Hercegovine», *Bosanski pogledi*, Sarajevo, 13. 6. 1991., 1.

³¹ «Politika u četiri oka Tuđman i Milošević ruše Markovića», *Nedjelja*, Sarajevo, 31. 3. 1991., 13.

tržišnu politiku koja bi ako je ne bi rušila prethodna dvojica, mogla doista uvesti Jugoslaviju u Evropu, odnosno dovesti Evropu u Jugoslaviju.»³²

Ovaj tekst ukazuje na moguće uzroke plasiranja, naglašavanja, a kasnije i svojevrsne političke dogmatizacije teze kako su u Karađorđevu Tuđman i Milošević (Hrvati i Srbi), dijelili Bosnu (Jugoslaviju). Po svemu sudeći ta teza će biti korištena od svih projugoslavenskih snaga, u cilju optužbi prije svega Tuđmana, za rušenje Jugoslavije, a i svih onih koji će se na bilo koji način protiviti rekonstrukciji nekog oblika te političke tvorevine. Susretom u Karađorđevu su se sljedećih dana ozbiljno pozabavili pisani mediji, kako iz Hrvatske (*Danas*),³³ tako i iz Bosne i Hercegovine (*Oslobođenje*).³⁴

³² *Isto*; Jedan od lidera Srba iz Hrvatske Milan Babić izjavio je kako mu je Milošević pokazao mapu s ucrtanim djelovima «Krajine», koje je u Karađorđevu obećao prepustiti Hrvatskoj, a zauzvrat će Tuđman njemu pomoći politički eliminirati Antu Markovića. Vidjeti: Milorad TOMANIĆ, *Srpska crkva u ratu i ratovi u njoj*, Medijska knjižara Krug, Beograd 2001., 92. Predrag Tašić, nekadašnji glasnogovornik SIV-a i bliski suradnik Ante Markovića, također je napisao kako su Tuđman i Milošević dogovorili u Karađorđevu smjenu Markovića. Osim toga Tašić tvrdi kako je Milošević obećao Kućanu izlazak iz Jugoslavije, a Tuđmanu nenapadanje Hrvatske. Prema Tašiću tom planu Miloševića i Tuđmana usprotivio se predsjednik SAD-a Bush, preko veleposlanika Zimmermana. Vidjeti: Predrag TAŠIĆ, *Kako sam branio Antu Markovića*, NIP Mugri 21, Skopje 1993., 85-86.

³³ Glavna tema *Danasa*, od 2. travnja 1991. je susret predsjednika Tuđmana i Miloševića. Željko Krušelj, u članku znakovitog naziva *Susret za razlaz*, piše: «Grozničavi slijed zbivanja u tom «povijesnom tjednu, koji bi se šekspirijanski mogao nazvati i «mnogo vike ni za što», započeo je nenadanim, a za najširu javnost i šokantnim susretom Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića «u graničnom području dviju republika». Pod tom tajnovitom lokacijom podrazumijevalo se Karađorđevo, dobro nam znano mjesto Titova razrješavanja ranijih političkih konflikata. Sastanak je prema naknadnim informacijama, iniciralo hrvatsko vrhovništvo (Stipe Mesić, op. a.), a srbijansko ga je «s olakšanjem», prihvatilo ne bi li tako i vlastitoj opoziciji dokazalo da ne izbjegava izravne dogovore oko konstituiranja «moderne jugoslavenske federacije». Šturo priopćenje još je više mistificiralo stvarni sadržaj i domete hrvatsko-srbijanskih dijaloga, što novinare nije priječilo da brzopleto komentiraju kako je na pomolu neki novi «sporazum Cvetković-Maček», dakle nagodba u obostranom interesu, pa i na štetu ostalih jugoslavenskih naroda i republika /.../. Kako je «olako obećana brzina», već odavno dio političkog mentaliteta na jugoslavenskim prostorima tek je treći naglasak iz Karađorđeva izazvao pravu lavinu reakcija, s obzirom da se u njemu tražilo da se «razmotre rješenja i prijedlozi, poput prijedloga Privredne komore Jugoslavije, o promjenama u radu i sastavu Saveznog izvršnog vijeća u prijelaznom periodu, u interesu zaštite zemlje od ekonomskog kolapsa». Javnost je to odmah protumačila kao «trgovanje glavom saveznog premijera Ante Markovića». Krušelj u tekstu odbija mogućnost hrvatsko-srpskog konsenzusa, čak i kada je u pitanju rušenje Markovića, a posebno negira analogiju između Cvetkovića i Mačeka s jedne, te Miloševića i Tuđmana s druge strane.

³⁴ Sarajevsko *Oslobođenje* od 17. travnja 1991. na naslovnici donosi članak Miroslava Jankovića, pod naslovom *Jugojalta*. U članku pored ostalog piše: «Ovih se dana sudbina Jugoslavije rješava na tri mjesta: u Markovićevim susretima sa Evropom, pograničnim viđenjima Milošević-Tuđman i sedmičnim samitima šestorice lidera jugoslavenskih

Paradigma na kojoj je nastala teza o podjeli BiH

Cijelo vrijeme postojanja SFRJ, korištena je paradigma o sprezi vanjskih i unutarnjih neprijatelja, emigracije i stranih sila, a posebno se baratalo tezom o zajedničkim interesima srpske i hrvatske buržoazije, odnosno o suradnji i zajedničkim interesima nacionalista. Rasplamsavanje srpskog nacionalizma u osamdesetim godinama prošlog stoljeća, a posebno nakon Osme sjednice Centralnog komiteta Saveza komunista Srbije, kada na čelo srbijanske partije dolazi Slobodan Milošević, nije na hrvatskoj strani naišao na adekvatan politički odgovor.

U Hrvatskoj je već duže vremena vladala šutnja. Pojava Franje Tuđmana na političkoj sceni poslužila je zagovornicima unitarnog jugoslavenstva kao alibi za objašnjenje i opravdanje pojave srpskog nacionalizma, ali isto tako i kao mogući povod za zabranu političkih stranaka, odnosno zadržavanje monopola Partije. U propagandnim akcijama, za jugoslavenskog komunističkog režima, Tuđmana se najprije uspoređivalo s Dobricom Ćosićem³⁵, a to je prvi učinio nekadašnji general JNA Kosta Nađ. Zatim se Tuđman uspoređivalo i izjednačavalo sa srbijanskim mitingašem s Kosova, Miroslavom Šolevićem, s čim je počeo nekadašnji jugoslavenski novinar, a kasniji Miloševićev ministar informiranja Aleksandar Tijanić.³⁶ Tuđmana

država. I to čini nam se, baš ovim redom političkog rejtinga i stepenom važnosti ovih događaja... Ante Marković je u ovom trenutku najzagonetnija politička figura na jugoslavenskom prostoru: kad izgleda da više ništa ne može da uradi on učini nešto preko svih svojih izgleda. Trenutno se nalazi u centru evropskih zbivanja, biva primljen na adrese o kojima svi ostali jugoslavenski državnici mogu samo sanjati, a sa tih adresa neprestano stižu poruke podrške njemu i njegovoj viziji Jugoslavije: jedinstvena, nedjeljiva, demokratska Jugoslavija.» «Jugojalta», *Oslobođenje*, 17. 4. 1991., 1.

³⁵ U intervjuu zagrebačkom *Poletu* u listopadu 1989. na postavljeno pitanje, što misli o mogućoj paraleli između njega i Dobrice Ćosića? Dr. Franjo Tuđman je odgovorio: «U stanovitom smislu postoje razlozi za takvu usporedbu. Obojica pripadamo mlađoj generaciji revolucionara, ali onoj koja je već u ratu bila na određenim funkcijama, a u poratnom periodu osobito. Ne sjećam se je li Tito još bio živ kada je general Kosta Nađ u svojstvu predsjednika Saveza boraca Jugoslavije, prvi iznio tu usporedbu, rekavši da će Partija s nama imati dosta posla. Ja vrlo dobro znam Kostu Nađu, znam da se nikada nije bavio dubljim političkim prosudbama - znači, netko je to tako zaključio. Ali tu usporedbe prestaju. Ćosić jest srpski revolucionar i komunist, kao što sam ja hrvatski. On je srpski književnik, ja sam hrvatski povjesničar. Dobrica Ćosić je zbog svojih srpskih i velikosrpskih pogleda postao i najčitanijim i najgledanijim, postao je članom Akademije, a meni je kao hrvatskom revolucionaru i povjesničaru čak bio zabranjen ulazak i na Sveučilište i na Akademiju, itd. Ja sam proveo godine na robiji, u dva navrata, bio sam i u kućnom zatvoru, a on nije. Ja se borim za prava i suverenost hrvatskog naroda, ne tražeći nametanje hrvatskog naroda Srbiji, niti tražim trgovanje s tuđim teritorijem, a on se zalaže za Veliku Srbiju u Jugoslaviji, on poziva talijanski imperijalizam u pomoć nuđajući mu hrvatske teritorije, smatrajući civilizacijskim zlom što je Tito «oduzeo» te teritorije i «dao» ih Hrvatima. Napadajući Tita i titoizam, on govori onu «opću» ocjenu po kojoj su Hrvati krivi za sva zla fašizma i komunizma na jugoslavenskom tlu. U titoizmu on ne vidi ništa pozitivno, već samo ono staljinističko, iako se takva politika želi poslužiti jednostranačkim sustavom da bi nametnula svoju vlast. Tu usporedbi, dakle, ne može biti. Može ih biti samo ako je on s takvim gledištima postao

se po navedenom obrascu kasnije uspoređivalo i s Vukom Draškovićem, Vojislavom Šešeljom te Radovanom Karadžićem. U zagrebačkom *Danasu*, od 16. siječnja 1990. objavljen je članak Milana Jajčinovića, u kojemu se govori o hajki na neke novoosnovane stranke u Jugoslaviji, a sve radi njihove zabrane i onemogućavanja političkog pluralizma. U tekstu stoji:

«Protiv HDZ javna se hajka vodi još prije nego li je osnovana...Svojim bradatim idejama Vuk je Drašković stvorio odijum dijela javnosti. Franjo Tuđman također. Čini se kao da su jedva dočekani, kao da su postali zgodna izlika vlasti da preko svojih glasnogovornika stvori javnu histeriju, pa da potom poruči javnosti: «Eto to vam je ta opozicija!» Potom bi najrevniji tražili da im se zabrani djelovanje. A kad se zabrane oni, onda će biti lakše zabraniti i druge. Dogmati, ne samo partijski, trljaju ruke i likuju. Zvijezde kao da im postaju sve sklonije.»³⁷

Tko i zašto iznosi tezu o «dogovoru u Karađorđevu»?

Sudionici sastanka u Karađorđevu, Franjo Tuđman i Slobodan Milošević izričito niječu, kako su se dogovarali oko Bosne i Hercegovine. Organizatori sastanka i njihovi najbliži suradnici iz tog vremena, Mesić, Šarinić i Jović, niječu, ili ničim ne potvrđuju (u to vrijeme), bilo kakav dogovor, ili razgovor, oko BiH. Nameće se pitanje, tko i zašto iznosi tezu o «dogovoru u Karađorđevu»? Prvi je s takvim tvrdnjama u Hrvatskoj krenuo nekadašnji savjetnik predsjednika Tuđmana dr. Slaven Letica. Nakon što je 1. ožujka 1991. napustio Ured predsjednika Republike, te proveo mjesec dana u SAD kao gost američke vlade, Letica je objavio 14. lipnja 1991. članak u *Globusu*, pod naslovom *Podjela Herceg Bosne*.³⁸ Letica piše:

«Glasine ili «glasine» o podjeli Herceg-Bosne javile su se u jugoslavenskoj javnosti već nakon prvog sastanka Tuđmana i Miloševića u Karađorđevu (...) Tijek događaja u posljednjih nekoliko dana pokazuje da je «podjela Bosne» sasvim realna opcija. Mnoge, a dvije posebno, izjave političara ukazuju na to. Muhamed Filipović javno je ustvrdio da pouzdano zna

predstavnik većine u srpskom narodu. Može ih biti utoliko ukoliko je on bio glavni u stvaranju «Memoranduma SANU» koji Milošević provodi u praksi. Istodobno, to je opet razlika-moje knjige se nisu mogle slobodno tiskati. Ja svoga Miloševića nemam. Moje knjige nisu mogle izvršiti takav utjecaj, iako stanovitog utjecaja imaju.» Franjo TUĐMAN, *Usudbene povjestice*, Hrvatska sveučilišna naklada, 1995., 767-768.

³⁶ Isto, 719-721.

³⁷ «Priče iz divljine: Komu, zapravo, mogu dobro poslužiti razni Draškovići i Tuđmani», *Danas*, Zagreb, 16. 1. 1990., 10-11.

³⁸ Slaven LETICA, *Obećana zemlja*, Globus, Zagreb 1992., 241. i 249. U uvodnoj napomeni stoji: «Iako su u razdoblju ožujak-lipanj 1991. donesene mnoge političke odluke koje su zavređivale javnu analizu i kritiku, držao sam se odluke o šutnji. U tom sam razdoblju proveo mjesec dana u SAD kao gost američke vlade.» Letica kaže kako zbog 100 dana profesionalne šutnje nije potpisao ovaj članak, već je kao autor potpisan «ekspertni tim».

da su Tuđman i Milošević, ne samo razgovarali o podjeli Bosne, već su se »o njenoj podjeli i dogovorili«. Još je važnija izjava Milana Kučana na tiskovnoj *pričaonici* u Ljubljani 6. lipnja 1991. (nakon sastanka u Stojčevcu): «Postoji mogućnost mijenjanja republičkih granica, ali bi se to u svakom slučaju moralo učiniti sporazumno i uz suglasnost tamošnjeg stanovništva.»³⁹

Argumenti dr. Letice na temelju kojih zaključuje kako su Tuđman i Milošević «dijelili Bosnu» izjave su Muhameda Filipovića i Milana Kučana. Filipović je izričito tvrdio da pouzdano zna da su «Tuđman i Milošević, ne samo razgovarali o podjeli Bosne, već su se o njenoj podjeli i dogovorili.» Ne znamo otkud Filipoviću te informacije, jer on nikada nije rekao od koga ih je dobio i koliko su vjerodostojne. Filipović je ovu izjavu dao novinaru beogradskog *Vremena*, a objavljena je 10. lipnja 1991.⁴⁰ Ova izjava unijela je dozu nepovjerenja Muslimana prema Hrvatima, bila je i alibi za Filipovićeve i Zulfikarpašičeve pregovore s Karadžićem i Miloševićem, radi postizanja muslimansko-srpskog historijskog sporazuma, o kome će još biti riječi. U svojoj knjizi *Pitanje odgovornosti za rat u Bosni i Hercegovini 1992.-1996. godine.* u jednom poglavlju knjige, izjednačujući srpsku i hrvatsku krivnju za rat kaže:

«Da se radi o dvije strane sa istim ili sličnim tendencijama ne dokazuju samo činjenice rata, tj. činjenice o tome tko je vodio rat na teritoriji Bosne i Hercegovine i čije su to armije djelovale u njoj i protiv koga su djelovale, jer su u oba slučaja djelovale bez dozvole vlade Bosne i Hercegovine i protiv njene volje i interesa države Bosne i Hercegovine i njenog stanovništva, nego i činjenice koje jasno i direktno dokazuju da je postojao sporazum dviju strana, u ovom slučaju Srbije i Hrvatske, odnosno njihovih vođa Franje Tuđmana i Slobodana Miloševića, koji je bio postignut tokom njihova dva susreta u Karađorđevu i kod Osjeka, a čije je izvršenje bilo nadzirano direktno iz kabineta predsjednika Hrvatske Franje Tuđmana, kako to dokazuju dokumenta o djelovanju šefa tog kabineta tj. Ureda Predsjednika Hrvatske-Hrvoja Šarinića, te mnogih drugih funkcionera režima Franje Tuđmana, o potrebi da se teritorija Bosne i Hercegovine podijeli između te dvije zemlje, da se Bosna i Hercegovina kao država uništi i da se izvrše svi aranžmani koji bi trebali da znače konačno sređivanje srpsko-hrvatskih odnosa, kojima jedinu smetnju čini činjenica da postoji Bosna i Hercegovina kao država i da postoje muslimani kao narod koji neće da budu ni Srbi ni Hrvati, što im je inače višekratno nuđeno tokom novije historije.»⁴¹

³⁹ Isto, 245.

⁴⁰ Dušan BILANDŽIĆ, *Hrvatska moderna povijest*, Golden marketing, Zagreb 1999., 801.

⁴¹ Muhamed FILIPOVIĆ, *Pitanje odgovornosti za rat u Bosni i Hercegovini*, Svjetlost, Sarajevo 2002., 70.

Filipović i ovaj put govori o «činjenicama koje jasno i direktno dokazuju da je postojao sporazum Srbije i Hrvatske, odnosno Tuđmana i Miloševića», ali ih, kao ni ranije, ne iznosi. Umjesto toga on govori o dva susreta Tuđmana i Miloševića u Karađorđevu i jednom kod Osijeka, mada je bio samo jedan susret u Karađorđevu i jedan u Tikvešu.⁴²

Adil Zulfikarpašić, ideolog bošnjaštva i predsjednik Muslimansko-bošnjačke organizacije (MBO), čiji je najbliži suradnik bio Muhamed Filipović, u razgovoru o BiH, vođenom u proljeće 1994. na Bledu, a koji je 1995. objavljen kao knjiga pod nazivom *Okovana Bosna*, u poglavlju nazvanom *Tuđman dijeli Bosnu*, govori o svojim naporima da međunarodnom akcijom spriječi Srbe i JNA da «napadnu, odnosno unište» Bosnu i Hercegovinu u proljeće 1991. Zulfikarpašić kaže:

«Izetbegović, koji se u međuvremenu vratio s puta, i Kljuić odmah su se suglasili da sastavimo delegaciju i krenemo u sjedišta velikih sila, a ja sam preuzeo na sebe da preko diplomatskih predstavnika u Beogradu utvrdim ko će nas primiti i da zakažem termine. Dobili smo informaciju da će nas primiti ministri vanjskih poslova. Međutim dok mi to pripremamo, Tuđman boravi u Londonu (7. i 8. svibnja 1991. op. a.) i ja dobivam preko prijatelja iz Londona protokol Tuđmanova prijedloga da se Bosna podijeli između Srba i Hrvata. Odmah smo provjerili autentičnost tog teksta, a saznali smo također da je Tuđman na još jednoj večeri, priređenoj za jedan uži krug političara u Londonu, ponovio tezu kako je najbolje rješenje da se Bosna podijeli, po uzoru na Banovinu Hrvatsku 1939. Suočen s tom činjenicom učinilo mi se besmislenim da ja sada s Kljuićem, koji je kao šef HDZ-a za Bosnu zapravo pristalica i istomišljenik Tuđmana, idem u Washington i London i ondje branim Bosnu dok HDZ na čelu s predsjednikom Hrvatske vodi kampanju da je dijeli.»⁴³

Po svemu sudeći informacija «prijatelja iz Londona», poslužila je Zulfikarpašiću kao izgovor za pokretanje pregovora sa Srbima, koji završavaju poznatim *Istorijskim muslimansko-srpskim sporazumom*. Nakon sporazuma Zulfikarpašić je zajedno sa srpskim liderom Radovanom Karadžićem, organizirao zajedničke političke zborove MBO-a i Srpske demokratske stranke.⁴⁴ Zulfikarpašić je tiskao niz knjiga i snimio dokumentarnu seriju od desetak nastavaka o svojim političkim i uopće društvenim aktivnostima. Zanimljivo je da nikada i nigdje nije objavio *Protokol Tuđmanova prijedloga o podjeli Bosne između Srba i Hrvata*, koji je navodno dobio iz Londona. Ako je postojao neki razlog da se on ne objavi 1991. godine ti razlozi su zasigurno danas prestali vrijediti. Očito se radilo

⁴² O kakvim se dokumentima iz ureda Šarinića radi to vjerojatno zna samo Filipović, kao i o tome kako se to cijeli taj plan nadzirao iz ureda Franje Tuđmana, a ne recimo (i) iz ureda Slobodana Miloševića.

⁴³ *Okovana Bosna*, Bošnjački institut, Zürich 1995., 100.

⁴⁴ *Isto*, 113.

o namjeri promjene smjera muslimanske politike u BiH u tom vremenu, o razbijanju hrvatsko-muslimanske suradnje, koja je bila velika opasnost za srpske interese i išla je na ruku snagama dezintegracije Jugoslavije. Da su prihvatili Zulfikarpašićev «Historijski sporazum», bosanskohercegovački muslimani, a i cijela BiH bi danas vjerojatno bili u sastavu SR Jugoslavije. Pitanje glasi bi li i Hrvatska u takvim okolnostima bila uspješno obranjena i samostalna? Ipak ne radi se kod Zulfikarpašića tek o želji za očuvanjem Jugoslavije. Njegovi sporazumi s Karadžićem i Miloševićem imali su drugu pozadinu. Objasnjavajući taj sporazum, Zulfikarpašić kaže:

«Pokušaj Istorijskog sporazuma između Muslimana i Srba je bilo pitanje rata ili mira, života ili smrti. Dogovor sa Karadžićem i Miloševićem davao je nama (Bošnjacima-muslimanima, op.a.) šansu da u miru, bez krvi riješimo naše probleme u jednom dugom demokratskom procesu. Mi (Muslimani, op. a) smo bili na putu da postanemo u roku od 10 godina 60%-većina u Bosni. I da svaki problem imamo u našim rukama, bez da ikada itko bude ugrožen.»⁴⁵

U tom smislu znakovita je i druga izjava Adila Zulfikarpašića:

«Nama nije opasno po naš opstanak da se Hrvati osjećaju ugroženima, iako nam nije politički oportuno i pametno. Ali životno nam je opasno da se Srbi osjećaju ugroženima i da Srbi smatraju da s nama ne mogu živjeti.»⁴⁶

Zanimljivo je kako je Zulfikarpašić u knjizi *Okovana Bosna*, propustio ispričati i drugi dio priče o navodnim Tuđmanovim izjavama u Londonu. Naime u svojoj drugoj knjizi *Bošnjak Adil Zulfikarpašić*, nastaloj u isto vrijeme, tijekom razgovora na Bledu, u proljeće 1994. Zulfikarpašić tvrdi, kako je dobio «protokol njegovog (Tuđmanovog, op. a.) razgovora na jednoj intimnoj večeri, koju mu je pripremio predsjednik Konzervativne stranke (britanske, op. a.) a na kojoj je bilo desetak osoba».⁴⁷ Ali tamo Zulfikarpašić opisuje i nastavak priče:

«Obavijestio sam Kljuića da mi je to poznato i tražio da telefonom razgovara s Tuđmanom i da mi, u roku od dva sata, javi šta Tuđman kaže na to. Tuđman je odmah poslao, valjda avionom, nekim privatnim, u Sarajevo gospodina Dalibora Brozovića s još nekim višim činovnikom hrvatskog Predsjedništva. Došao je da mi objasni Tuđmanov stav i uvjeri me kako nije istina da je on za podjelu Bosne, da je sve krivo shvaćeno.»⁴⁸

⁴⁵ «Bezdušno komadanje Bosne», Intervju: Adil Zulfikarpašić, Nezavisni europski tjednik *Oslobođenje*, Sarajevo/Zagreb, 9.-15. travnja 1993., 15.

⁴⁶ Milovan ĐILAS, Nadežda GAČE, *Bošnjak Adil Zulfikarpašić*, Bošnjački institut Zürich, Globus Zagreb, 1996., 182.

⁴⁷ Isto, 158.

⁴⁸ Isto, 159.

Adil Zulfikarpašić je 1994. godine na Bledu u Sloveniji ispričao dvije varijante događaja iz 1991. godine. Zanimljivo je to usporediti s onim što je u povodu istoga događaja rekao te godine. Zulfikarpašić je 13. lipnja 1991. dao intervju listu *Bosanski pogledi*, čiji je bio osnivač i izdavač. Na novinarski upit: »Da li su Tuđman i Milošević pregovarali o podjeli Bosne i Hercegovine? Mnogo je argumenata za potvrđan odgovor na ovo pitanje, međutim, koliko je takav korak politički razuman i izvodljiv?»⁴⁹ Zulfikarpašić odgovara:

«Milošević vodi srpski narod i Srbiju u propast idejom 'svi Srbi u jednoj državi'. U tome njegovom planu Bosna kao ravnopravna i ne postoji. Tuđmana napuštaju najrazumnije političke glave i savjetnici jer će hrvatski narod svojom politikom podjele Bosne dovesti u ćorsokak. Mi znamo da je govorio u Engleskoj da se takvo rješenje problema srpsko-hrvatskih odnosa može uzeti u obzir. O trećem u ovoj pogubnoj kombinaciji (Izetbegović, op. a.) znamo u šta je doveo Muslimane i Bosnu i Hercegovinu i očividno je da on prima savjete i uvjete od ljudi koji našu domovinu hoće razdijeliti. Ti razgovori se moraju spriječiti. Crno se Bosni piše ako ova trojica budu o njenoj sudbini odlučivali. Oni za to nemaju kompetencije i mi bi morali da im to pokažemo što jasnije: intervencijom parlamenta, voljom naroda i novim izborima.»⁵⁰

Pet tjedana nakon Tuđmanovog boravka u Londonu Zulfikarpašić kaže da «mi znamo» kako je Tuđman rekao da se podjela BiH može uzeti u obzir kao rješenje hrvatsko-srpskih problema. Tri godine kasnije Zulfikarpašić govori o *Protokolu Tuđmanovog prijedloga o podjeli Bosne između Srba i Hrvata*. Zulfikarpašić kaže 1994. kako su sporazumi sa Srbima motivirani Tuđmanovim stavom prema cjelovitosti BiH, naknadno je tvrdio kako se upustio u te pregovore, jer ideja o trostupanjskoj Jugoslaviji Izetbegovića i Gligorova nije dobro primljena u bošnjačkoj javnosti, pa se Zulfikarpašić dogovorio s Izetbegovićem da on u ime muslimana-Bošnjaka pregovara sa Srbima.⁵¹ Zulfikarpašić je 1999. u intervjuu *Glasi Amerike*, izišao u javnost s novim objašnjenjem pregovora sa Srbima:

«Ja sam tada predložio Ljubljani i Zagrebu da se pokušamo dogovoriti oko raspada Jugoslavije na zapadni i istočni dio. Zapadni dio činile bi Slovenija, Hrvatska i BiH, a istočni Srbija, Crna Gora i Makedonija.»⁵²

Zulfikarpašić kaže kako je u dogovoru sa Slovencima isti prijedlog ponudio Tuđmanu, koji ga je sa zanimanjem prihvatio uz sumnju da će na njega pristati Izetbegović. Istina navodi Zulfikarpašić, Izetbegović je taj prijedlog odbio.⁵³ Kako sve ove Zulfikarpašićeve verzije događaja nazvati i koja je od njih istinita?

⁴⁹ «Bosna i Hercegovina se mora sačuvati», *Bosanski pogledi*, Sarajevo, 13. 6. 1991., 4.-5.

⁵⁰ *Isto*.

⁵¹ Šaćir FILANDRA, Enes KARIĆ, *Bošnjačka ideja*, Globus Zagreb 2002., 353.

⁵² *Isto*, 357.

⁵³ *Isto*, 358.

Ipak i Tuđmanu su, kao i Zulfikarpašiću, dolazili protokoli, odnosno memorandumi iz Londona. Vjerojatno iz istih izvora, ali s drugom nakanom. Stipe Mesić tvrdi kako je na jednu tajnu sjednicu hrvatskog državnog vrha Tuđman donio kopiju navodnog memoranduma britanskog premijera Johna Majora za njegovog ministra vanjskih poslova Douglasa Hurda. Mesić kaže kako je u njemu pisalo otprilike sljedeće:

«Gospodine ministre, bosanski je problem velik problem, i europski i svjetski, i vi morate voditi politiku tako da sve vaše javne izjave idu u smjeru opstanka Bosne i Hercegovine kao države, ali naša stvarna politika mora biti podjela te zemlje između Hrvatske i Srbije, dok Muslimana mora nestati kao faktora na tome području.»⁵⁴

Mesić kaže da je rekao predsjedniku Tuđmanu da se radi o falsifikatu, što mu je i potvrđeno prilikom kasnijeg posjeta Foreign Officeu, nakon što je pala Majorova vlada. Tada mu je jedan dužnosnik iz Blairove administracije rekao:

«Da, znam nešto o tome, to je sigurno falsifikat, a znam da se njime baratalo i u Zagrebu. Ne znam tko je to podmetnuo Tuđmanu, ali politika jest bila takva.»⁵⁵

Zašto je engleska politika bila takva, moglo bi se donekle zaključiti iz jednog odlomka knjige Davida Leigha i Eda Vulliamyja, u kojemu piše:

«Očita obveza Britanije prema Srbiji bila je jedan od značajnih čimbenika bosanskog rata. Američki izvori naveli su nekoliko mogućih objašnjenja. Bilo je pritom neprestanog vraćanja na Drugi svjetski rat, sa suvremenim obratom: Beograd je bio rudnik informacija o sovjetskom bloku, kaže bivši pripadnik američke obavještajne službe o kojima su zahvalni Jugoslaveni raspravljali isključivo s Britancima, što je ljutilo Amerikance. Usto je britanska obavještajna služba trebala Beograd kao uhodano mjesto prisluškivanja istoka. Postojala je i podzemna veza: Beograd je bio središte sumnjivih poslova s Arapima i trećim svijetom, konkretno s oružjem. Tijekom iračkog skandala sa supertopom 1990. godine britanski dijelovi za taj top Saddama Husseina bili su pod embargom, pa su izvezeni u Beograd, a odande u Bagdad. Zatim je tu bilo i britansko diplomatsko pravilo, što potječe iz devetnaestog stoljeća i 30-ih godina našeg stoljeća, da je nejasnoj situaciji nasilnik, koliko god bio pokvaren, najbolji jamac stabilnosti.»⁵⁶

Najoštriju optužbu protiv Franje Tuđmana i njegove politike prema BiH uputio je Dobroslav Paraga u studenom 1992. Intervjuu s Paragom, tadašnjim predsjednikom Hrvatske stranke prava (HSP), vodio je novinar

⁵⁴ *Rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini 1991-1995.*, 132.

⁵⁵ *Isto*, 132.

⁵⁶ David LEIGH i Ed VULLIAMY, *Prljavština: korupcija u Parlamentu*, Zadro, Zagreb 1997., 126.

zagrebačkog *Globusa* Davor Butković. U tom razgovoru se kaže: «Kad je već riječ o Bosni, vi tvrdite da imate dokumente koji dokazuju Tuđmanove planove o podjeli Bosne. – *Da ja imam snimke razgovora Tuđmana i Miloševića i Bobana i Karadžića, iz kojih je vidljivo da Srbija i Hrvatska kane podijeliti Bosnu. Što je točno zabilježeno na tim snimkama? – Ne mogu vam sad to reći. Ako Franjo Tuđman napravi još neki veliki kiks prema našoj stranci, prezentirat ću te snimke našoj i svjetskoj javnosti. Kako ste uopće došli do tih vrpce? Nije li riječ o ilegalnom pothvatu? – Ja mogu doći do mnogih tajnih dokumenata i do mnogih važnih ljudi. – Govori se i o navodnom vašem saslušanju pred američkim Kongresom u povodu situacije u Hrvatskoj. O čemu je riječ? – Riječ je zapravo, o saslušanju ne pred kongresnom komisijom nego pred jednom organizacijom koja se bavi ljudskim pravima koja nije posve državnog karaktera, ali u kojoj sjede mnogi značajni američki političari, uključujući i Jean Kirkpatrick. I ondje će se govoriti o snimkama Miloševićevih i Tuđmanovih razgovora. Zar američki političari imaju te snimke? – Ne. Znači, vi ćete ih predati toj komisiji? – Recimo da će o tome odlučiti Franjo Tuđman svojim idućim postupcima.»⁵⁷ Dobroslav Paraga dao je 18. siječnja 1992. intervju Viktoru Ivančiću, tada novinaru *Slobodne Dalmacije*, u kome je Franju Tuđmana nazvao izdajnikom, jer se odriče Bosne. Paraga kaže u tom intervjuu:*

«Čujte, on je postavio tablu između Imotskog i Posušja i naši pravaši su došli i to otpilili, i to stari ljudi, sedamdesetogodišnjaci. To nisu mogli ni kralj Aleksandar ni Austro-Ugarska napraviti, a to je on napravio. Govori da se treba ili odreći Bosne ili podijeliti teritorije Hrvatske sa Srbijom, vidite posljednje njegove izjave. Kada govorimo o izdaji, onda mislimo i na sporazum u Haagu gdje je potpisao dokument u kojem piše da istočna Slavonija nije više Hrvatska...»⁵⁸

Paraga u različitom razdoblju okrivljuje Tuđmana što se odriče BiH, što je svojata i što je dijeli.

Na dvogodišnjicu vojno-redarstvene akcije *Oluja*, u kojoj je slomljena pobuna hrvatskih Srba, dr. Ivo Banac i Ivan Zvonimir Čičak objavili su 4. kolovoza 1997. u splitskom tjedniku *Feral Tribune* pogled na akciju hrvatske vojske i policije. Pozivajući se na svoj dopis od prije dvije godine Banac i Čičak se pitaju: «Radi li se o još jednom u nizu dogovora na liniji Zagreb – Beograd?»⁵⁹

U idućem broju istog tjednika od 11. kolovoza 1997. Ivan Zvonimir Čičak, tada predsjednik *Hrvatskog helsinškog odbora* (HHO), otišao je korak dalje. Na pitanje novinara je li akcija *Oluja* dogovorena između Zagreba i

⁵⁷ «Optužba ili obrana», *Globus*, Zagreb, 20. studenoga 1992., 36.

⁵⁸ «Tuđman tuži Paragu», *Slobodni tjednik*, Zagreb, 26. veljače 1992., 39. Kao prilog tekstu objavljen je i faksimil prve stranice zahtjeva za provođenje istrage, upućenog 3. 2. 1992. godine, od strane općinskog javnog tužilaštva u Splitu Istražnom centru okružnog suda u Splitu.

⁵⁹ «Oluja nad Hrvatskom», *Feral Tribune*, Split, 4. kolovoza 1997., 2-3.

Beograda, i: «Postoje li konačno dokazi za mit zvan Karađorđevo», on je odgovorio: «*Da. Postoji u Zagrebu jedan hrvatski general – cijela Hrvatska javnost ga dobro poznaje, bio je visoko rangiran u hrvatskoj vlasti – koji je imao priliku vidjeti i čuti kompletan snimak dogovora u Karađorđevu. Ime mu, naravno, neću reći, ali on je meni i još nekim ljudima potvrdio da je u jednom ministarstvu u inozemstvu imao uvid u cijelu tu dokumentaciju, iz koje se vide i imena konobara koji su dvorili pregovarače i vrste pića koje su pili!*» Novinar je upitao: «Gdje je to vidio u Washingtonu?», na što je Čičak odgovorio: «*U jednom ministarstvu jedne strane države. Znam da postoje te trake i znam tko ih je napravio. Kada sam o Karađorđevu prije nekoliko godina govorio u Der Spiegelu zamalo su me ubili.*»⁶⁰

Nakon povećane medijske i političke pozornosti izazvane Čičkovom izjavom, a u koju se upleo i državni odvjetnik, u *Feralu* ponovo piše i dr. Ivo Banac, koji je potvrdio Čičkove navode i dodao:

«Isti general koji je Čičku govorio o tomu da je u jednom stranom ministarstvu bio upoznat sa sadržajem vrpce iz Karađorđeva i meni je drugom zgodom potvrdio isto. Štoviše, postoje svjedoci. Njegovo ime neću iznositi jer to ne bi bilo fair. Njegova je stvar da o tomu izvijesti javnost kad se za to odluči, a moja je da ovo ne prešutim kad je Općinsko državno odvjetništvo u Zagrebu već predložilo istražni postupak protiv Čička i Parage.»⁶¹

Ivan Zvonimir Čičak je u listopadu 1997. u intervjuu sarajevskom tjedniku *Slobodna Bosna* dao i neke nove hipoteze o sastanku u Karađorđevu:

«Ja sam negdje u šestom mjesecu 1993. dao jedan intervju *Der Spiegelu* u kojem sam po prvi put govorio o Karađorđevu i bio sam zapravo jedan od prvih ljudi koji je uopće o tom problemu progovorio. Tada sam rekao da su mi poznati neki detalji oko razgovora u Karađorđevu, da je tamo održan sastanak na kojem su oni dogovarali podjelu Bosne, jer me taj problem jako interesira budući da sam i sam na određeni način vezan za Bosnu i nastojim ga nekako rekonstruirati. Činjenica da su prije početka rata dogovarani detalji oko podjele Bosne daje potpuno drugi karakter samom ratu. Mi koji smo pripadali onoj generaciji Hrvata i građana Hrvatske koji su se borili za njenu samostalnost, smatrali smo da se rat vodi za ostvarenje samostalnosti, već da je vođen i za podjelu Bosne, za etničko čišćenje i u Bosni i u Hrvatskoj. I to je ono što će dati drugi karakter samom ratu. Što se tiče samog Karađorđeva, već su detalji poznati. Ono što je važno jeste da je, po svemu sudeći, jedan segment jugoslavenske obavještajne službe snimio taj prvi razgovor, i zbog toga

⁶⁰ «Oluja iz Karađorđeva», *Feral Tribune*, 11. kolovoza 1997., 4-5.; Vidjeti: «Vertreibung als Modell», *Der Spiegel*, br. 26., 28. lipnja 1993., 143-145. Veći dio tog intervjuja je preveden i objavljen u *Slobodnoj Dalmaciji* Split, 30. lipnja 1993., na 22. stranici, pod naslovom «Hrvatsku čeka građanski rat». Sutradan je reagirao Ante Gugo člankom «Za koga Čičak bode?», *Slobodna Dalmacija*, 1. srpnja 1993., 12.

⁶¹ «Tuđman je krojač bosanske tragedije», *Feral Tribune*, Split, 25. kolovoza 1997. 4.

su Tuđman i Milošević na drugom razgovoru u Tikvešu tri sata hodali šumom i razgovarali, a nisu razgovarali u zatvorenim prostorima. Međutim suvremena tehnologija je takva da je moguće prislušivati čak i vani. A osim toga, Tuđman je po povratku u Zagreb pozvao svoje najbliže suradnike, Šarinića, Manolića, Mesića i druge i rekao im da je dogovorio podjelu Bosne. Čak je i tražio kartu, koju je donio Šarinić, i nakon toga je pokazivao što je dogovorio sa Miloševićem. Nakon toga su osnovane one komisije koje su trebale dogovoriti podjelu Bosne bez muslimana. Znači Karađorđevo je ključni moment ovog rata, i mislim da će suvremena istraživanja povjesničara morati poći od tog trenutka da bi iz perspektive toga analizirala kasnija događanja.»⁶²

Novinarka je upitala Čička je li on imao priliku poslušati snimak razgovora iz Karađorđeva, na što je on rekao:

«Ja pouzdano znam da postoje te trake. Znam čak i tko je napravio te trake, i o tome sam govorio. Ta osoba bio je jedan oficir JNA koji je radio u KOS-u, i koji je ubijen 1993. godine na Dunavskom keju, i to je proglašeno samoubojstvom.»⁶³

Novinarka je upitala Čička misli li kako hrvatske vlasti pouzdano znaju za postojanje te trake, na što je Čičak odgovorio:

«Pa ja mislim da bi oni trebali znati jako puno o tome. Vidite sada jedan jako interesantan detalj. Ja sam u tom intervjuu, i za to sam optužen, rekao da mi je jedan general Hrvatske vojske govorio o tome da je tu traku čuo i da je pretisak vidio negdje u inozemstvu. Istu tu rečenicu je ponovio Ivo Banac, sedam dana kasnije u *Feralu*, da je isti taj general njemu i još skupini drugih ljudi isto to rekao. Protiv Banca nije podignuta optužnica, protiv mene jeste.»⁶⁴

Čičak i Banac su iznijeli hipotezu o Karađorđevu nakon što je dr. Franjo Tuđman u lipnju 1997. i drugi put u prvom krugu s 61,4% glasova pobijedio na predsjedničkim izborima.⁶⁵ Iznijeli su nove elemente, svjedoka, hrvatskog generala, «koji je u nekom stranom ministarstvu čuo snimke i vidio stenogram razgovora, koji se vodio u Karađorđevu 25. ožujka 1991.» Međutim, nisu rekli tko je taj general i kako to da se oni usuđuju to javno reći, a general ne? Ako je i bilo nekih razloga da se u to vrijeme ne otkrije identitet generala – svjedoka, odnosno da on javno istupi, sada, kada su objavljeni gotovo svi stenogrami sa sastanaka i sjednica predsjednika Tuđmana, to bi bilo i te kako nužno za rasvjetljavanje susreta u Karađorđevu.

⁶² Intervju Ivan Zvonimir Čičak, *Slobodna Bosna*, Sarajevo, 19. 10. 1997., 16-19.

⁶³ *Isto*.

⁶⁴ *Isto*.

⁶⁵ *Kronologija rata, 1998.*, 587.

Propagandne konstrukcije iz Bosne i Hercegovine

Nacionalne podjele, izvjesnost ratne situacije i paralelno političko-sigurnosno organiziranje, učinili su da središnja vlast Bosne i Hercegovine bude sve slabija i funkcionira tek formalno. Nakon što su se središnje vlasti pokazale potpuno nemoćne, a dijelom i nezainteresirane za sudbinu Hrvata u BiH, te nakon što su i Srbi i Muslimani već formirali svoje nacionalne obrambene organizacije, bosanskohercegovački Hrvati se odlučuju na formiranje svojih obrambenih zajednica. Najprije je 18. studenog 1991. osnovana Hrvatska zajednica Herceg-Bosna (HZ-HB) koja je nakon otvorenog napada srpskih snaga na BiH, formirala 8. travnja 1992. vrhovno tijelo obrane Hrvatsko vijeće obrane (HVO).⁶⁶ Početkom srpnja 1992. HVO HZ-HB donijelo je prve uredbe, kojima se ustrojavala privremena vlast i organizirala obrana i normalan život na oslobođenom i obranjenom dijelu BiH, u kojima su Hrvati predstavljali većinu, ili znatan dio stanovništva. Odluke HZ-HB, odnosno HVO-a dočekane su s negodovanjem u Sarajevu. Alija Izetbegović uputio je 5. srpnja 1992. pismo Franji Tuđmanu:

«Poštovani gospodine predsjedniče, sigurno Vam je poznato da je jučer g. Mate Boban u Grudama proglasio neku vrstu hrvatske 'države u državi' u Bosni i Hercegovini. Ovaj korak izazvao je zaprepaštenje među građanima BiH, a posebno u muslimanskom narodu. Učinjeno je to u trenutku kada se hrvatski i muslimanski narod u Bosni i Hercegovini bori na život i smrt protiv četničkog agresora. Postoje osnovane indicije da je izvršena 'trampa' u kojoj je, za neke koncesije u Hercegovini i centralnoj Bosni, četnicima prepuštena Posavina.»⁶⁷

U daljnjem tekstu Izetbegović traži od Tuđmana da upotrijebi svoj utjecaj na Bobana, kako ovaj ni na koji način ne bi doveo u pitanje suverenitet i integritet BiH, da HVO prizna Predsjedništvo BiH kao Vrhovno zapovjedništvo. U suprotnom će kažu Izetbegović biti prisiljen objaviti kako su odluke donesene u Grudama protuustavne, te «obavijestiti međunarodnu javnost da u svemu ovome ima udjela hrvatska vlast u Zagrebu».⁶⁸

Je li slučajno da je dan nakon Izetbegovićevog pisma u sarajevskom *Oslobođenju* izišao je članak *Realizacija Karađorđeva*, novinara Emira Habula, u kojem se pored ostalog kaže:

«Javna je tajna da su se Milošević i Tuđman sastajali i razgovarali o podjeli Bosne i Hercegovine. Upućeni mediji tvrde da se najdalje u tome otišlo na njihovom susretu u Karađorđevu, a sve što se dalje događalo samo je realizacija tog susreta. Potom je došlo do susreta u Klagenfurtu i Gracu.»⁶⁹

⁶⁶ Ivo LUČIĆ, «Sigurnosno obavještajne službe u Bosni i Hercegovini», *Nacionalna sigurnost i budućnost*, Svezak 1., Sv. Juraj, Zagreb 2001., 64-66.

⁶⁷ Zdravko GAVRAN, *Kako su rušili Tuđmana*, Domovina TT, Zagreb 1992., 111.

⁶⁸ Isto.

⁶⁹ «Realizacija Karađorđeva u Grudama», *Oslobođenje*, 6. srpnja 1992., 1. i 3.

Isti dan *New York Times* piše kako su «hrvatski nacionalisti» proglasili svoju državu na preostaloj trećini BiH, koju nisu osvojili Srbi. Dalje u tekstu stoji, kako Boban djeluje po nalogu Franje Tuđmana, koji se prošle jeseni sastao s Miloševićem, «a dužnosnici dviju vlada dali su na znanje da je došlo do sporazuma oko podjele BiH». ⁷⁰ Dan poslije, 7. srpnja 1992. *New York Times* objavljuje članak svoga dopisnika iz Sarajeva Johna Bernsa, u kome iznosi prevladavajuće stavove sarajevskog političkog kruga, te se pridružuje osudi Bobana, koga se optužuje i da je «zaplijenio» 38 kamiona oružja i municije, koje je upućeno braniteljima Sarajeva. ⁷¹ I dok je *New York Times* iznosio ove optužbe, vlada SAD-a je čvrsto zagovarala embargo na isporuku oružja Bosni i Hercegovini. Ruski *ITAR-TASS* je objavio 7. srpnja 1992. kako je hrvatsko vodstvo napokon potpuno otvorilo karte, te da se u suštini njegova politika prema BiH nimalo ne razlikuje od pozicije Beograda. Šef ruske delegacije na zasjedanju Konferencije za europsku sigurnost i suradnju u Helsinkiju Gusarov izjavio je kako u bosanskohercegovačkom ratu krivica ne počiva isključivo na Beogradu, a rusko izaslanstvo u Savjetu sigurnosti UN-a je započelo s konzultacijama za uvođenje sankcija protiv Republike Hrvatske. ⁷²

Kako su se rasplamsavali sukobi između HVO-a i Armije BiH, tako se pojačavao i medijski rat. Retorika je bila sve tvrđa, a zaključci sve proizvoljniji i rigidniji. Posebnu upornost i strast u izjednačavanju hrvatske i srpske politike u Bosni i Hercegovini te zagovaranju teze o dogovorenoj podjeli BiH, imali su bivši oficiri JNA, koji su prešli na nacionalne pozicije, odnosno u Armiju BiH. ⁷³ U veljači 1993. Armija BiH u svom *Informativnom*

⁷⁰ Z. GAVRAN, 1992., n. dj., 113-114.

⁷¹ «Boban ucjenjuje Izetbegovića», *Oslobođenje*, 7. srpnja 1992., 1.

⁷² «I Hrvatska potpiruje vatru», *Oslobođenje*, 8. srpnja 1992., 1.

⁷³ Kao najbolji primjer može poslužiti nekadašnji načelnik Uprave za bezbjednost A BiH i savjetnik u Predsjedništvu R BiH za vojna pitanja Fikret Muslimović. Nakon hrvatsko-muslimanskih sukoba u Prozoru i srednjoj Bosni, Muslimović u prosincu 1992. piše: «Politika rukovodstva Hrvatske je politika kompromisa sa srpskom stranom. Savez Miloševića i Tuđmana je zasnovan na procjeni da će i jedni i drugi ostvariti svoje velikodržavne interese na štetu Bošnjaka u RBiH. Radi toga su uslijedile serije kontakata srpskih i hrvatskih političkih predstavnika, pošto su Tuđman i Milošević, perspektivu svojih velikodržavnih političkih ciljeva vidjeli u procjeni da će Bošnjaci propustiti obavezu i mogućnost da se organizira(ju) za odbranu.» Kada 14. svibnja 1994. govori o «marionetskim režimima» u BiH, Muslimović kaže: «često spominjani dogovor između Tuđmana i Miloševića o tome najbolje govori». Ova rečenica pokazuje kako «često spominjani» dogovor postaje povijesna činjenica, pa čak i ako je taj dogovor najčešće spominjao upravo sam Muslimović. Dok su hrvatsko-muslimanski bili razmjerno dobri, a sukobi tek sporadični, 1. listopada 1992. Muslimović piše sljedeće: «Kada se razmišlja o uzrocima narušenih odnosa između Armije Republike Bosne i Hercegovine i HVO, trebalo bi obavezno imati u vidu doprinos hrvatskog naroda u borbi protiv četničke vojske koja već drugu godinu na prostoru bivše Jugoslavije provodi genocid. Da se hrvatski narod uz važno učešće Bošnjaka nije tako hrabro i dostojanstveno suprotstavio tom fašizmu, koncept velike Srbije bi bio dobrim dijelom već ostvaren, a nesrpski narodi na tom prostoru bi bili porobljeni». Fikret MUSLIMOVIĆ, *Odbrana Republike*, NIPP Ljiljan, Sarajevo-Ljubljana 1995., 78, 103, 112.

listu prenosi članak Senada Avdića iz *Slobodne Bosne* pod naslovom *Noćas spaljujemo iluzije-Bosna između dva fašizma*.⁷⁴ Naravno u tom tekstu se radilo o hrvatskom i srpskom fašizmu, o Tuđmanu i Miloševiću, kao vođama tih fašizama, koji se ne razlikuju u svom odnosu prema Bosni (i Hercegovini).

Novinar *Oslobođenja* Emir Habul u članku *Sjena Karađorđeva*, od 25. travnja 1993. godine piše:

«Najnovija Tuđmanova izjava o zalaganju za 'što više konfederalnih elemenata u budućem uređenju BiH', pokazuje zapravo kontinuitet jedne politike. Ona se proteže od tri kantona, na početku rata, saglasnosti s Čosićem o konfederaciji 'kao najboljem rješenju', s kraja jeseni, do 'konfederalnih elemenata', prije dva dana/.../ Analiza Tuđmanovih izjava i političkog djelovanja pokazaće napuštanje starčevićevskog koncepta ('Hrvatska do Drine') i oživljavanje radićevsko-mačekovskog koncepta ('hrvatska banovina'), kao rezultat srpsko-hrvatske teritorijalne nagodbe na račun BiH iz 1939. godine.»⁷⁵

Isti novinar osam mjeseci kasnije piše članak pod nazivom *Cvetković i Maček*. Ponavljajući teze od ranije on kaže i sljedeće:

«Beograd i Zagreb davno su se dogovorili o podjeli Bosne...Tuđman sve više radi u korist «male» Hrvatske. Ne shvata da ga je veliki tehnolog vlasti i politike Milošević već prevario. Nudeći mu 'bosanski kolač' kao mamac, Milošević je već zakovao stanje u Hrvatskoj. Ma ko pobijedio na izborima-Babić ili Martić-Hrvatska je izgubila Krajinu. Srbi imaju dovoljno tenkova da čekaju međunarodni grunt.(...) Ova 1993. nije 1939. Ako su Cvetković i Maček tada zaobišli Spahu, Tuđman i Milošević sada ne mogu Aliju. I ma ko bio u državnoj delegaciji, neće prihvatiti koncesije samo na papiru.»⁷⁶

Vanjski odjeci

Priču o dogovorenoj podjeli Bosne, na međunarodnom planu, osnažio je nekadašnji američki veleposlanik u Beogradu Warren Zimmerman sa svojim člankom *Posljednji ambasador*, u časopisu *Foreign Policy*, broj 2. za ožujak-travanj 1994. Članak je u cijelosti prenijela *Naša borba* u brojevima od 13-22. ožujka 1994.⁷⁷ Dakle upravo u vrijeme pregovora i potpisivanja Washingtonskog sporazuma. Članak je kasnije prerastao u knjigu, u kojoj je Warren Zimmerman, ustvrdio je kako je Jugoslavija prva europska zemlja,

⁷⁴ «Noćas spaljujemo iluzije Bosna između dva fašizma», *Informativni list* R BiH ABiH Prva Mostarska brigada treći bataljon vojnički klub, Mostar, 26. 2. 1993., Ovaj članak značio je otvorenu objavu rata HVO-u.

⁷⁵ «Sjena Karađorđeva», *Oslobođenje*, 25. 4. 1993., 1.

⁷⁶ «Cvetković i Maček», *Oslobođenje*, (Sarajevo), 30. 12. 1993., 1.

⁷⁷ Miloš MINIĆ, *Dogovori u Karađorđevu o podjeli Bosne i Hercegovine*, Rabić, Sarajevo 1998., 40-41.

koja je nestala nakon Drugog svjetskog rata. Zimmerman kaže kako je za razliku od SSSR-a, jugoslavenski komunizam je bio «domaće proizvodnje, neovisan, uspješan, udoban.» To objašnjava, kaže Zimmerman, zašto komunizam nikad nije pometen u Jugoslaviji. Za razliku od nekih istočnoeuropskih država gdje je bio smatran kolonijalnim nametanjem strane sile.⁷⁸

Zimmerman je 16. rujna 1991. u New Yorku na predavanju održanom na sastanku Američko-jugoslavenskog ekonomskog savjeta ustvrdio kako je Tuđman napravio strašnu grešku kada je proglasio hrvatsku nezavisnost, te je kriv za rat koliko i Milošević, koji je agresivno radio na stvaranju velike Srbije. Oba su cilja nerealna, rekao je Zimmerman.⁷⁹

Ipak za događaje u Bosni i Hercegovini Zimmermana ne veže tek romantično jugoslavenstvo. U Mostaru je 10. ožujka 1992. organiziran protestni skup sa zahtjevima za smjenom općinske i regionalne vlasti te smjenom čelništva policije, što je značilo gotovo potpunu pasivizaciju legalne obrane Mostara i Hercegovine. Skup su organizirali bivši Savez komunista, koji je promijenio ime u SDP BiH i Srpska demokratska stranka (SDS), a uz njih su bili i pripadnici za tu prigodu formiranog «Kluba intelektualaca», koji su se predstavljali i kao «građani Mostara».⁸⁰ Nešto prije toga protestnog skupa u Mostar u posjet «Klubu intelektualaca», došao je američki veleposlanik u SFRJ Warren Zimmerman. On je podržao njihove akcije, i na taj način je stao uz bok onim snagama koje su na svaki način pokušavale očuvati Jugoslaviju, a time i zaustaviti proces osamostaljenja Bosne i Hercegovine.⁸¹ Zimmerman je uskoro održao sastanak i u Sarajevu, a na tom sastanku bio je nazočan i Muhamed Filipović.⁸²

Svjedočeci pred Haškim tribunalom, u procesu protiv generala Stanislava Galića, profesor Pravnog fakulteta u Beogradu dr. Kosta Čavoški kao vještak na okolnosti uzroka rata u BiH (casus belli), optužio je Warrena Zimmermana da je on utjecao na Aliju Izetbegovića, kada je ovaj odbio Coutillierov plan iz 1992. Taj plan je predviđao decentraliziranu BiH, sastavljenu od županijakantona. Time je Zimmerman (američka vlada), izravno odgovoran za neostvarenje sporazuma i rat u BiH. Tužitelj je to negirao i upozorio na Zimmermanov demanti. Čavoški je zaključio kako je demanti tek pokušaj skidanja odgovornosti, a na istinu o Zimmermanovoj ulozi u BiH ratu ostaje pričekati dok ne budu dostupni dokumenti iz arhiva State Departmenta.⁸³

⁷⁸ Warren ZIMMERMAN, *Izvori jedne katastrofe*, Globus-Znanje, Zagreb 1997., 12, 24, i 55. Za Jugoslavijom danas tuguju samo malobrojni, tvrdi Zimmerman i iznosi svoje nade: «Jednog dana će možda početi govoriti o obnavljanju ekonomskih veza, a zatim postupno o stvaranju političkog okvira/.../. Netko-možda neki veliki demokratski vođa, vjerojatno iz Bosne-će možda predložiti stvaranje države. Ona se neće zvati Jugoslavija, ali će imati povijesne korijene. Na inaugurionalnoj ceremoniji, želio bih da netko stavi ružu, samo jednu, na grob Jugoslavije koja je upravo nestala». Isto, 288, 299.

⁷⁹ «Tuđman i Milošević krivci za raspad Jugoslavije», *Borba*, 26. 9. 1991., 21.

⁸⁰ R BIH MUP CSB SJB Mostar, Br. 16-12/09., Mostar, 11. 3. 1992. god.

⁸¹ Bilješka SDB Centra službene bezbjednosti Mostar od 21. 1. 1992.

⁸² M. FILIPOVIĆ, 2002., 145.

⁸³ «Casus belli», *Nin*, Beograd, 27. 2. 2003., 58-61.

Tezu o «podjeli Bosne», odnosno o tome kako vjeruje da će Tuđman i Milošević podijeliti BiH, u potpuno novim geostrateškim i političkim okolnostima aktualizirao je i potvrdio lord Peter Carrington u intervjuu BBC u kolovozu 1995. neposredno nakon vojno-redarstvene akcije *Oluja*, u kojoj su postrojbe Hrvatske vojske i policije skršile pobunu hrvatskih Srba.⁸⁴ Carrington je u inače u vrijeme dok je bio na dužnosti mirovnog predstavnika gotovo otvoreno vodio prosrpsku politiku, pa je predsjednik Transeuropske unije Marco Pannella u Europskom parlamentu tražio njegovu ostavku.⁸⁵ Po pisanju sarajevskog tjednika *Slobodna Bosna* upravo on je bio prvi strani diplomata koji je 1992. kazao kako je mir u BiH moguć samo ako se ona podijeli.⁸⁶ U isto vrijeme 7. kolovoza 1995. drugi lord, Paddy Ashdown, saziva konferenciju za tisak i objavljuje, kako je vidio kartu «podjele Bosne», koju mu je, po njegovoj izjavi, u svibnju 1995. na večeri povodom 50 godina pobjede nad fašizmom, nacrtao dr. Franjo Tuđman.⁸⁷ Ashdown je inače 1993. izjavio kako su agresiju na BiH izveli Srbi koliko i Muslimani.⁸⁸ Britanski je parlament početkom svibnja 1995. nakon hrvatske vojno-redarstvene akcije *Bljesak* u razmaku od samo tjedan dana, u dva navrata izvanredno raspravljao o stanju u Hrvatskoj. Glasnogovornik za vanjsku politiku vodeće oporbene stranke laburist Robin Cook pored ostaloga sugerirao je ministru vanjskih poslova Douglasu Hurdu, kako nije umjesno pozvati predsjednika Tuđmana na proslavu 50 godina pobjede nad fašizmom, odnosno proslavu mira, kada je Tuđmanova vlada prekršila mir.⁸⁹

Naknadna sjećanja

Nakon što su došli u sukob s vrhom svoje stranke, Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), dvojica čelnika te stranke Josip Manolić, i Stipe Mesić, s još nekim dužnosnicima HDZ-a, odlučuju se u travnju 1994. na formiranje nove stranke Hrvatski nezavisni demokrati (HND).⁹⁰ Svoj odlazak iz HDZ-a Stipe Mesić je objašnjavao neslaganjem s politikom dr. Franje Tuđmana prema Bosni i Hercegovini, iako je napustio HDZ u travnju 1994. nakon svršetka hrvatsko-muslimanskih sukoba i nakon potpisivanja Washingtonskog sporazuma. Kao ključni dokaz pogrešne Tuđmanove politike prema BiH, Mesić navodi dogovor u Karađorđevu, kada je: «Milošević

⁸⁴ M MINIĆ, 1998., n. dj. 43.

⁸⁵ Zdravko TOMAC, *Paukova mreža balkanskog krvnika*, Birotisak, Zagreb 1994., 56.

⁸⁶ «Velika Britanija i BiH, Od Carringtona do Ashdowna», *Slobodna Bosna*, br. 311., Sarajevo 31. 10. 2002., 5.

⁸⁷ Miroslav TUĐMAN, *Priča o Paddyju Ashdownu i Tuđmanovoj salveti*, PIP, Zagreb 2002., 16-17.

⁸⁸ Brendan SIMMS, *Unfinest hour, Britain and the destruction of Bosnia*, Allen Lane The Penguin Group, London 2001., 296.; «Velika Britanija i BiH, Od Carringtona do Ashdowna», *Slobodna Bosna*, 2002., 5.

⁸⁹ «Mutne poruke iz Westminstera», *Obzor*, Zagreb, 15. svibnja 1995., 37.

⁹⁰ Josip MANOLIĆ, *Intervjui i javni nastupi 1989-1995.*, MISL, Zagreb 1995., 322.

nudio Tuđmanu dio BiH». Ovu tezu Mesić je iznio po prvi put novinaru beogradske *Borbe* Jovi Paripoviću, 14.-15. svibnja 1994.⁹¹

Već sutradan 16. svibnja 1994. novinar *Borbe* Dragan Banjac intervjuira Stjepana Kljuića, bivšeg predsjednika HDZ-a BiH, koji potvrđuje tezu o podjeli BiH u Karađorđevu.⁹² Činjenice ipak govore drugačije. Mesić je u funkciji predsjednika Izvršnog odbora HDZ-a sudjelovao na sjednici Središnjeg odbora HDZ BiH u Širokom Brijegu, na kojoj je Stjepan Kljuić podnio ostavku. Na tu Kljuićevu odluku utjecao je autoritetom svoje funkcije i Mesić. Dan nakon navedene sjednice u Širokom Brijegu, 3. veljače 1992., Stjepan Mesić je u emisiji Hrvatske televizije *Slika na sliku* izjavio kako je hrvatski narod konstitutivan narod Bosne i Hercegovine te bi mu trebalo jamčiti: «Ne samo suverenost naroda, nego i suverenost na teritoriju na kojem taj narod živi».⁹³

I kod akademika Dušana Bilandžića susrećemo kontradiktorne izjave. U prosincu 1991. u povodu glasina o navodnom sporazumu o podjeli Bosne i Hercegovine je rekao:

«Padom starog režima u Hrvatskoj 1990. godine i Miloševićevim agresivnim pokušajem stvaranja velikosrpske Jugoslavije, otvoreno je novo, krajnje dramatično, razdoblje za i oko BiH. Srbijanska vrhuška nudila je dva rješenja: veliko-ovladati Jugoslavijom i malo-stvoriti veliku Srbiju otkidanjem Slovenije i Hrvatske, koju su htjeli svesti na «ostatke ostataka». Smatrajući Hrvatsku glavnim protivnikom, čijim padom automatski padaju sve ostale republike Jugoslavije, a da bi možda izbjegla rat s njom, Srbija je početkom 1991. ponudila sporazum o podjeli BiH. U razgovorima koji su za dvojicu hrvatskih pregovarača bili više izvještajni nego stvarni, Srbija je hrvatskoj strani otvoreno rekla kako BiH, osim zapadne Hercegovine, mora pripasti Srbiji. Na pitanje što je s rezultatima Drugog svjetskog rata koji je stvorio sve republike, pa i BiH, Srbi su rekli kako oni ni pod kojim uvjetima ne priznaju pravo građanima BiH na vlastitu državu. A rečeno je i sljedeće: «čak i kada bi Jugoslavija opstala kao federacija, mi Srbi ne priznajemo avnojevske granice». Hrvatska strana, iznenađena rigidnim memorandumskim stavovima srpske delegacije, prekida razgovor. Nakon toga slijedi rat protiv Slovenije i Hrvatske (27. lipnja 1991.) i uključenje međunarodne zajednice koja nudi projekt rješenja jugoslavenske krize, bez podijele BiH. Hrvatska je strana u pregovore ušla htijući spriječiti izbijanje rata zbog BiH i postići sporazum kakav bi i Srbiji i Hrvatskoj omogućio mirno ustrojavanje nacionalnih država, ali se je pokazalo da Srbija koja je u trenutku pregovaranja već bila na vrhuncu ratničkog zanosa, nije bila spremna ni na kakav kompromis. I pregovori su bili prekinuti.»⁹⁴

⁹¹ M. MINIĆ, *n. dj.* 40.

⁹² Isto, 40.

⁹³ Dubravko MERLIĆ, *Slika na sliku*, DUAL, Zagreb 1994., 17.

⁹⁴ Dušan BILANDŽIĆ, «S Miloševićem sam dogovarao podjelu Bosne», *Slobodni tjednik*,

U svibnju 1993. akademik Bilandžić kaže:

«Hrvatska politika išla je na dva kolosijeka jer je računala i s mogućnošću da BiH opstane kao cjelovita država i da bude podijeljena. To je bila njezina glavna dilema, ali kao što sam rekao, na dvije karte igrala je i igra i svjetska zajednica, točnije njezini vrhovi. Tako se i hrvatska politika postavljala tako da može prihvatiti i jednu i drugu opciju ili čak obje istodobno, ovisno o razvoju situacije.»⁹⁵

Ovo bi se možda moglo nazvati i najtočnijom ocjenom hrvatske politike prema BiH, ali ona isključuje bilo kakvu zadanost, odnosno dogovor sa Srbima.

U jeku političke i medijske kampanje protiv Tuđmana i njegove politike, akademik Bilandžić, u listopadu 1996. daje intervju tjedniku *Nacional*.⁹⁶ Bilandžić kaže:

«No najveće nesuglasice s Tuđmanom izbile su za rasprava o BiH. U početku 1991., godine, nakon njegovog pregovora s Miloševićem, dogovoreno je da se sastanu dvije komisije koje bi raspravljale o podjeli Bosne. Tuđman nam je tada rekao kako se s Miloševićem načelno dogovorio, a da mi to moramo konkretno razraditi. U tim su razgovorima na srpskoj strani sudjelovali akademik Kosta Mihajlović, šef Miloševićeva kabineta Kuplešić, Smilja Avramov i potpredsjednik Vlade Srbije. Održana su tri kruga razgovora. No, razgovori nisu donijeli nikakav rezultat. Tuđmana sam upozoravao da ti razgovori ne vode ničemu. Upozorio sam ga da postoje tri krupne prepreke za podjelu BiH, od kojih je samo jedna dovoljna da dogovor padne u vodu. Tko će primjerice usuglasiti koje je područje hrvatsko, a koje srpsko? Potom, što će na to reći Muslimani. Na tu primjedbu Tuđman je odgovorio kako oni neće reći ništa, ako se Srbi i Hrvati dogovore. Upozorio sam ga i na treće pitanje što, doduše nije bio tako teško kao prva dva, ali /.../ Što će, naime, na sve te dogovore reći međunarodna zajednica? Tuđman je odgovorio da će svijet pristati na sve što se ovdje dogovori.»⁹⁷

Kojim ocjenama akademika Bilandžića vjerovati?

Zagreb, 23. 12. 1991., 4. Objavljeno i u knjizi: Dušan BILANDŽIĆ, *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*, AGM, Zagreb 2001., 155.

⁹⁵ «Zaboravimo logiku u stanju ludila smo», *Nedjeljna Dalmacija*, Split, 26. svibnja 1993., 5.

⁹⁶ O svrsi tjednika *Nacional* njegov je osnivač Denis Kuljiš napisao: «Doktrina *Nacionala* kad sam ga ja pokretao bila je jasna, jednostavna - to je bio list koji je vodio specijalni rat protiv hadezeovske vlasti.» Vidjeti: Denis KULJIŠ, *Majmuni, gangsteri & heroji*, Globus international, Zagreb 2001., 560.

⁹⁷ Dušan BILANDŽIĆ, *Propast Jugoslavije i stvaranje moderne Hrvatske*, AGM, Zagreb, 2001., 527.; u brošuri *Bosna i Hercegovina i Bošnjaci u politici i praksi Dr. Franje Tuđmana*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1998. izvršena je krivotvorina. Osim što je krivo datiran, intervjuu je i tendenciozno netočno prenesen. Tako se npr. rečenica «Tuđman nam je tada rekao kako se s Miloševićem načelno dogovorio» citira bez riječi načelno, itd.

Dr. Franjo Tuđman umro je 11. prosinca 1999. Samo tri tjedna kasnije 3. siječnja 2000. njegova stranka HDZ izgubila je parlamentarne izbore i prešla u oporbu. Ubrzo, 7. veljače 2000. na predsjedničkim izborima pobijedio je Stjepan Mesić. U jesen iste godine 5. listopada 2000. u nemirima u Srbiji svrgnut je s vlasti Slobodan Milošević.⁹⁸ Ovi događaji radikalno su promijenili političku scenu Hrvatske, ali i šire regije. Možda su upravo nove političke okolnosti ponukali Hrvoja Šarinića, da nakon devet i pol godina ipak, pojasni o čemu se «stvarno govorilo», u Karađorđevu? Šarinić u intervjuu zagrebačkom *Globusu* od 13. listopada 2000. kaže:

«Sjedio sam s Tuđmanom i Miloševićem 10-15 minuta, sve dok nisu ustali i otišli. U tim prvim minutama, dok smo bili zajedno, Tuđman je napao Miloševića i kazao mu kako on zna da on, Milošević, stoji iza balvan – revolucije. Hrvatski Srbi, rekao je, nisu sami, njih netko naoružava, naoružala ih je JNA...No, Milošević je glumio časnu sestru i govorio kako on s tim nema nikakve veze. JNA prokomentirao je, možda, ali on osobno doista ne. Na to je Tuđman oštro reagirao i rekao mu da odnosi između Hrvatske i Srbije ne mogu biti onakvi kako bi oni obojica željeli, dobrosusjedski, sve dok su Srbi u Hrvatskoj trojanski konj njegove politike. I onda mu je govorio o ideji Velike Srbije. Milošević je, naravno, sve to negirao. Potrajalo je u tom stilu tih prvih desetak minuta. Milošević je – bilo je to vrlo znakovito – rekao: Mislim da mi sigurno možemo naći zajednički jezik da rešimo te probleme!» I onda su njih dvojica otišli. Sami su šetali parkom – od 3,30 poslije podne do 7, 30 navečer.»⁹⁹

Na pitanje novinara što je on za to vrijeme radio Šarinić je odgovorio:

«Ja sam ostao. Dugo sam, i tada i kasnije razmišljao o toj Miloševićevoj rečenici. Nemojte zaboraviti da sam se nakon toga 14 puta osobno sastao s Miloševićem, a s Tuđmanom sam svakodnevno bio u najbližijim kontaktima. Iz te Miloševićeve rečenice – 'Mi možemo naći zajednički jezik!' - i svega onoga što je slijedilo u mojim kontaktima s Tuđmanom i Miloševićem došao sam do zaključka, i gotovo sam siguran u to, da je ta Miloševićeva rečenica implicirala podjelu Bosne. To je taj 'zajednički jezik', 'da to rešimo!' Dakle, da se kroz Bosnu riješi problem Hrvatske! Potvrdu toga imao sam odmah nakon sastanka u Karađorđevu, u zrakoplovu, na povratku u Zagreb, kad mi je Tuđman pokazao papirić, što ga je dobio od Miloševića, na kojem je pisalo o velikoj opasnosti od širenja Muslimana u BiH, kako je neko već zabio zeleni barjak na Romaniju, kako Muslimani apsolutno žele unitarnu Bosnu u kojoj će oni biti na vlasti i dirigitirati cijelom državom, dok će i Srbi i Hrvati biti,

⁹⁸ «Specijalno izdanje 5 godina», *Jutarnji list*, Zagreb, 5. travnja 2003., 19-29.

⁹⁹ «Kako su Milošević i Tuđman doista tajno podijelili Bosnu», *Globus*, Zagreb, 13. 10. 2000., 30.

praktički, manjine...»¹⁰⁰

Na pitanje novinara, o kakvom se papiriću radilo, Šarinić je nastavio:

«Tuđman mi je ispričao da je papirić dobio od Miloševića, a da su ga Miloševiću dostavile njegove službe. Pri tom je naglasio: 'Ima nešto u tome!' Tekst je bio napisan rukom, crnom kemijskom olovkom. Preletio sam tekst, a onda vratio papirić Tuđmanu. Nisam siguran, i nikada mi nitko nije rekao, je li Tuđman još kome govorio o tome. Danas sam gotovo uvjeren da je, u pripremi sastanka u Karađorđevu, Milošević taj papirić dao isfabricirati, s isključivom namjerom da navuče Tuđmana da idu u podjelu BiH! Tuđman je, na povratku u Zagreb, bio pod velikim dojmom tih razgovora. Rekao mi je još jednu važnu stvar: 'Mislim da ćemo s Miloševićem naći zajednički jezik i riješiti probleme!'»¹⁰¹

I u nastavku razgovora Šarinić iznosi svoje zaključke, uvjerenja i procjene, bez i jednog valjanog argumenta tako da on rasvijetljava sastanak u Karađorđevu. Šarinić svoju priču zasniva na navodnoj rečenici dvojice predsjednika, kako će naći zajednički jezik. Nesuvisla priča o papiriću pisanom kemijskom olovkom, a na kome su neke od opće poznatih teza o muslimankom nastojanju za unitarnom BiH, natalitetu, zastavi na Romaniji i slično, a koji su Miloševiću dostavile njegove službe (koje to službe dostavljaju predsjedniku države izvješća na papirićima i to pisana rukom?), dovodi u sumnju ozbiljnost Šarinićeve priče.

Dvije godine kasnije, u djelomično promijenjenim političkim okolnostima, komentirajući svjedočenje Stipe Mesića na suđenju Slobodanu Miloševiću, Šarinić je rekao kako Tuđman nije puno pričao nakon Karađorđeva, pa je sve što se o njegovom susretu s Miloševićem govorilo i govori na razini nagađanja. To više jer su Tuđman i Milošević razgovarali bez svjedoka.¹⁰²

Interpretacije

Teza o «podjeli Bosne» između Srba i Hrvata je u bošnjačkom i «bosanskom» političkom miljeu u BiH skoro bezrezervno prihvaćena. O njoj se govori kao o neoborivoj činjenici. Na tu tezu u Sarajevu je objavljeno i nekoliko knjiga. Autor jedne od njih Miloš Minić, nekadašnji visoki srbijanski i jugoslavenski komunistički dužnosnik, tužitelj u procesu Draži Mihailoviću i član CKJ, nije u svojoj knjizi čak niti naveo datum sastanka Tuđmana i Miloševića u Karađorđevu. U knjizi je navedena nepotpuna kronologija pisanja o sastanku u Karađorđevu i o drugim sastancima, te kalkulacijama o «podjeli Bosne». Minić nije ništa dokazao, osim što je zvučnim naslovom pojačao dojam, koji se htio nametnuti. Zanimajući činjenicu, kako je održan tek jedan sastanak

¹⁰⁰ *Isto*

¹⁰¹ *Isto*

¹⁰² «Mesićeve su izjave o Karađorđevu nagađanja», *Večernji list*, Zagreb, 2. listopada 2002.

u Karađorđevu, ničim ne dokazujući bilo kakav dogovor, knjigu je nazvao *Dogovori u Karađorđevu o podeli Bosne i Hercegovine*.

Sejo Omeragić, glavni urednik tjednika *Ljiljan*, napisao je knjigu *Dogovoreni rat*, u kojoj je uglavnom prikupio ranije iznesene teze Mesića, Ashdowna, te nekih medija, ali nije dodao ništa novo.¹⁰³ Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, izdalo je 1998. knjižicu-pamflet, pod nazivom *Bosna i Hercegovina i Bošnjaci u politici i praksi dr. Franje Tuđmana*, u kojoj se također recikliraju iste teze, bez i jedne čvrste činjenice.¹⁰⁴

U bosansko-bošnjačkom dijelu bosanskohercegovačke historiografije uporno se ponavljaju stavovi o dvostrukoj agresiji na BiH, uvjetovanom dogovoru između Tuđmana i Miloševića i slično. Ovu i slične neutemeljene teze šire brojni novinari, publicisti i povjesničari. Tako je umirovljeni pukovnik JNA, Mehmedalija Bojić iz Ključa, koji je živio i pisao u Beogradu, autor više radova s područja Drugoga svjetskog rata, suradnik Josipu Brozu Titu na izradi njegovih ratnih memoara, objavio knjigu *Historija Bosne i Bošnjaka*. Ova knjiga spada u sam vrh angažirane nacionalno-romantičarske historiografije. U Bojićevoj knjizi, objavljenoj 2001., sa sporazumom o podjeli BiH između Tuđmana i Miloševića barata se kao sa apsolutno provjerenom i dokazanom činjenicom Autor iznosi i teze o 200 godina starim hrvatsko-srpskim pretenzijama na BiH i sl.¹⁰⁵

Nakon što je dr. Zdravko Tomac uputio otvoreno pismo dr. Vesni Pusić u kojem je optužuje za rušenje hrvatske vanjske politike i nepoštivanje deklaracije o domovinskom ratu, ona odgovara Tomcu, kako je on opsjednut Bosnom i Hercegovinom te da se on tako nosi sa svojom lošom savješću. Ipak, upitnija je njena sljedeća izjava:

«Nema nikakve dvojbe da je Tuđmanova politika prema Bosni i Hercegovini u proteklom desetljeću bila destruktivna i negativna za Bosnu, za Hrvate u Bosni i za Hrvatsku. Svima je to jasno, svi to znaju i to, zapravo, nije ni teško znati: to je, uostalom, i materijalno dokazivo.»¹⁰⁶

Ipak se sve ne zna. Nije sve jasno, pa je i ovaj rad samo prilog istraživanju hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini. Jasno je tek da je politika zauzela čvrste stavove oko ovoga, ali i drugih pitanja iz novije povijesti. Od nekih je događaja stvorila mitove, koji se postavljaju kao zavjese između želje za znanjem i činjenica.

¹⁰³ Sejo OMERAGIĆ, *Dogovoreni rat*, Proton, Sarajevo 2000.

¹⁰⁴ *Bosna i Hercegovina i Bošnjaci u politici i praksi dr. Franje Tuđmana*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo 1998.

¹⁰⁵ Mehmedalija BOJIĆ, *Historija Bosne i Bošnjaka*, TDK Šahinpašić, Sarajevo 2001.

¹⁰⁶ Vesna PUSIĆ, «Tomac je frustriran svojom prošlošću», *Feral Tribune*, 18. 1. 2003., 10.

Zaključak

Mišljenja smo da je priča o dogovoru Tuđmana i Miloševića nastala na staroj matrici o dogovoru hrvatske i srpske buržoazije i nacionalista o «podjeli Jugoslavije», a podgrijava se u prvoj polovici 1991. u vrijeme nastojanja očuvanja «demokratske Jugoslavije», uz pomoć reformi tadašnjeg jugoslavenskog premijera Ante Markovića.

Bosna i Hercegovina je dijeljena od njenog nastanka. U novijem vremenu «dijeljena» je od Vanceove misije i Badinterove komisije, Coutillierovog, Vance-Owenovog i Owen-Stoltenbergovog plana pa do Washingtonskog sporazuma. Bosna i Hercegovina je podijeljena u Daytonu i to na Republiku Srpsku i Federaciju Bosnu i Hercegovinu. Ova podjela je nepoštena i nemoralna. Njome je ozakonjeno etničko čišćenje, jedan narod (Srbi) je privilegiran, jedan (Hrvati) je obespravljen, neravnopravnim ustavnim položajem i «ravnopravnom» podjelom krivice. Podjela je nepoštena i prema Bošnjacima, kojima onemogućava povratak u Republiku Srpsku, a u Federaciji BiH ih suprotstavlja Hrvatima.

Dakle, Bosna i Hercegovina nije podijeljena u Karađorđevu, već u Daytonu. Uvažen je jedino argument sile, a cijela priča o Karađorđevu koristi se za amnestiju najodgovornijih ne samo za podjelu Bosne i Hercegovine, nego i za sve što su se u toj zemlji proteklih godina dogodilo.

SUMMARY

TUĐMAN-MILOŠEVIĆ NEGOTIATIONS IN KARADORĐEVO: A POLITICAL MYTH OR AN AGREEMENT?

The author analyses the negotiations held during 1991 and later between the Croatian president Franjo Tuđman and Serbian president Slobodan Milošević. He explains the reasons why those negotiations were held and various rumours and manipulations which followed these talks. The most widespread but also the most questionable of those rumours is the one about the agreement between Serbia and Croatia to divide Bosnia and Herzegovina. The author tries to explain which political circles and for what reasons were interested to spread the assumption that Tuđman and Milošević made an agreement to divide Bosnia and Herzegovina. This article does not attempt to give a general explanation of the policy of Franjo Tuđman and Republic of Croatia toward Bosnia and Herzegovina and it can be understood only as a contribution in that direction.

Key words: Franjo Tuđman, Slobodan Milošević, Negotiations in Karađorđevo in 1991, Bosnia and Herzegovina